

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.9

**ЗВІТ (заключний)
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**«Науково–методичні засади збереження здоров’я учнів у
діяльності психологічної служби і психолого-медико-
педагогічних консультацій системи освіти»**

(державний реєстраційний номер теми № 0114U000413)

Автори звіту:
А.І. Обухівська
Г.В. Якимчук
О.І. Лошак.

2017

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

01032, м. Київ, бульвар Т.Шевченка, 27-А
Тел. (044) 252-70-11 e-mail: UCAP@ukr.net

УДК 159.9

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор УНМЦ практичної
психології і соціальної роботи
НАПН України, доктор психол.
наук, професор

_____ В.Г. Панок

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**«Науково–методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності
психологічної служби
і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти»
(державний реєстраційний номер теми № 0114U000413)**

Керівник теми НДР:
завідувач лабораторією
методичного забезпечення
психолого-медико-педагогічних
консультацій, кандидат психол.
наук, старший науковий
співробітник

_____ А.Г. Обухівська

Список авторів

ПІБ	Загальні відомості (посада, вчена ступень, вчене звання)	Підпис	Частина звіту
А.Г. Обухівська	завідувач лабораторією методичного забезпечення психолого-медико-педагогічних консультацій, кандидат психол. наук, старший наук. співробітник		Вступ, Розділ 1, Висновки
Г.В. Якимчук	науковий співробітник		Розділ 2, 3, 4
О.І. Лошак	Старший лаборант		Оформлення, Реферат, Додатки

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 65 с., 8 таблиці, 3 рисунка, 46 публікацій.

Об'єкт дослідження – діяльність психологічної служби і психолого–медико–педагогічних консультацій з профілактики відхилень, діагностики та корекції психічного здоров'я учнів.

Головною метою НДР є розробка психолого-педагогічних технологій діагностики, профілактики відхилень та корекції психічного здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти.

Методи дослідження – теоретичний аналіз і узагальнення; теоретичне моделювання процесів, аналіз тенденцій і процесів розвитку особистості, що відбуваються в умовах навчально-виховної діяльності закладів освіти; аналіз та узагальнення результатів моніторингів і експериментальних досліджень; теоретичне узагальнення психологічної практики; побудова теоретичних підходів та організаційно-методичних умов удосконалення практичної діяльності фахівців психологічної служби і ПМПК щодо збереження фізичного та психічного здоров'я учнів.

Емпіричні: анкетування; усні опитування; проведення моніторингів та скринінгів; вивчення методичної та звітної документації; методи статистичної обробки експериментальних даних, практична апробація розроблених методичних матеріалів; проведення фокус-груп з фахівцями психологічної служби та спеціалістами ПМПК.

Основні наукові результати згідно з Технічним завданням і Перспективним тематичним планом на 2014-2016 р.:

Підготовка до видання:

Посібники «Психологічна служба системи освіти: досвід формування репродуктивного здоров'я молоді», «Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій»;

Методичні рекомендації «Психолого-педагогічний супровід сім'ї в роботі психолого-медико-педагогічних консультацій», «Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід»;

Статті, тези конференцій.

Соціальним ефектом упровадження результатів НДР стане оптимізація роботи психологічної служби системи освіти України і системи психолого-медико-педагогічних консультацій із захисту психічного та фізичного здоров'я, попередження шкідливих звичок та адиктивної поведінки, формування навичок здорового способу життя у учнів та студентів.

Ключові слова: психологічна служба системи освіти, психічне здоров'я учнів, психолого-педагогічні технології, здоровий спосіб життя, профілактика відхилень, діагностика психічного розвитку, корекція відхилень.

Умови одержання звіту: за договором. м. Київ, вул. Антоновича, б. 180, УкрІНТЕІ.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ.....	8
РОЗДІЛ 2. МАСОВІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАХОДИ ТА МІЖНАРОДНЕ НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	33
РОЗДІЛ 3. УПРОВАДЖЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРАКТИЦІ	40
РОЗДІЛ 4. КІЛЬКІСНІ І ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДГОТОВЛЕНОЇ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	43
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ.....	51
ДОДАТКИ	57
Додаток А. Упровадження результатів наукових досліджень	57
Додаток Б. Показники діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій	59

ВСТУП

Науково-дослідна робота «Науково-методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти» має прикладний характер і виконується у відповідності до запитів та вимог практики надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу в діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій (ПМПК). Змістом науково-дослідної роботи є розробка психолого-педагогічних технологій, методів та методик формування навичок здорового способу життя, діагностики та корекції відхилень у психічному розвитку учнів для забезпечення фахової роботи практичних психологів, соціальних педагогів і консультантів психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти.

В ході роботи над темою організовано вивчення практичної діяльності психологів, соціальних педагогів та фахівців психолого-медико-педагогічних консультацій зі збереження психічного здоров'я учнів, розроблено нові та вдосконалено існуючі психолого-педагогічні технології з профілактики відхилень, діагностики та корекції психічного здоров'я учнів та здійснено експериментальну апробацію цих технологій.

Результатами проведеної науково-прикладної роботи є видання для керівників освітою на місцях, керівників психологічної служби і завідувачів ПМПК, науковців, практичних психологів і соціальних педагогів і консультантів ПМПК, наукові статті.

Метою дослідження є розробка психолого-педагогічних технологій діагностики, профілактики відхилень та корекції психічного здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти.

Завдання науково-дослідної роботи в цілому:

1. Вивчити та узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід розробки та

застосування психолого–педагогічних технологій діагностики, профілактики відхилень та корекції психічного здоров'я учнів.

2. Розробити психолого-педагогічні технології, методи та методики формування навичок здорового способу життя, діагностики та корекції відхилень у психічному розвитку учнів.

3. На основі одержаних результатів та вивчення досвіду підготувати посібники та інші методичні матеріали і організувати їх впровадження у практику роботи психологічної служби і ПМПК системи освіти.

Завдання за етапами виконання НДР:

I етап. Теоретичне вивчення проблеми. Теоретичний аналіз проблеми. Вивчення та узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду розробки та застосування психолого–педагогічних технологій діагностики, профілактики відхилень і корекції психічного здоров'я учнів.

II етап. Дослідно-експериментальний. Розробка технологій, методів і методик формування навичок здорового способу життя, діагностики та корекції відхилень у психічному розвитку учнів. Апробація методик.

III етап. Узагальнюючий. Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи. Оцінка ефективності проведеного дослідження. Підготовка рукопису посібника. Впровадження результатів дослідження. Підготовка підсумкового звіту.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

На першому етапі виконання теми на основі теоретичного аналізу та вивчення емпіричного досвіду виокремлено ряд проблем у діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій, які є вихідними в організації наукового дослідження на період 2014-2016 рр.

Психолого-медико-педагогічні консультації як методичні установи системи освіти і науки України є складовою психологічної служби і здійснюють фахову підтримку дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків (осіб, які їх замінюють) у питаннях розвитку і навчання, здобуття освіти. Назване поняття об'єднує головним чином всіх дітей, які мають порушення психофізичного розвитку, у тому числі з інвалідністю, що зумовлюють індивідуальні труднощі навчально-пізнавальної діяльності і потребують забезпечення додаткових заходів та належних пристосувань у освітньому процесі.

В результаті теоретичного дослідження проблеми визначено, що основоположною є проблема збереження і відновлення здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі - з інвалідністю. Надзвичайно актуальним є створення в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій умов, сприятливих для підвищення професійної компетентності їх фахівців. Останні відіграють вирішальну роль у подоланні негативних наслідків порушень розвитку на формування особистості зазначеної категорії дітей, забезпечення для кожного з них належної якості освіти. При цьому особливої уваги потребують також члени сімей, які виховують таких дітей. Пошук форм і способів активації зусиль батьків на співпрацю з педагогічним колективом є ефективним напрямком оздоровлення психологічного стану родини і підняття рівня її життя у суспільстві.

Реформування освіти та зміни в філософії державної політики підтримки дітей з особливими освітніми потребами зумовили виникнення нових

напрямів роботи психолого-медико-педагогічних консультацій, зокрема, сприяння впровадженню інклюзивного навчання, супровід сімей, які виховують дітей з тяжкою патологією розвитку. Перераховані проблеми потребують науково-методичного забезпечення, визначення відповідних форм і методів їх практичної реалізації.

Разом з Лабораторією прикладної психології освіти Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи проведено Всеукраїнський моніторинг діяльності психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій. Отримані оперативні дані дають підстави для оцінки та порівняння (у розрізі областей і в цілому в Україні) важливих параметрів діяльності консультацій, від яких залежить їх ефективність, здатність повноцінно виконувати фахові завдання, а саме:

- умов функціонування (форма організації діяльності (штатні чи громадські засади), кадровий склад, стан матеріально-технічного забезпечення, розвинутість мережі районних консультацій);

- стану виявлення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, особливо дошкільного віку; обліку їх кількостей за видами порушень, характеристики тенденцій у зміні таких кількостей та їх домінування серед інших;

- напрямів та видів діяльності консультацій, спрямованих на вирішення широкого кола питань, пов'язаних з розвитком, навчанням і педагогічною реабілітацією дітей з особливими освітніми потребами та наданням консультаційно-інформаційної підтримки їхнім батькам.

Якісно-кількісні показники за названими параметрами виступають головними критеріями оцінки діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій і відображають:

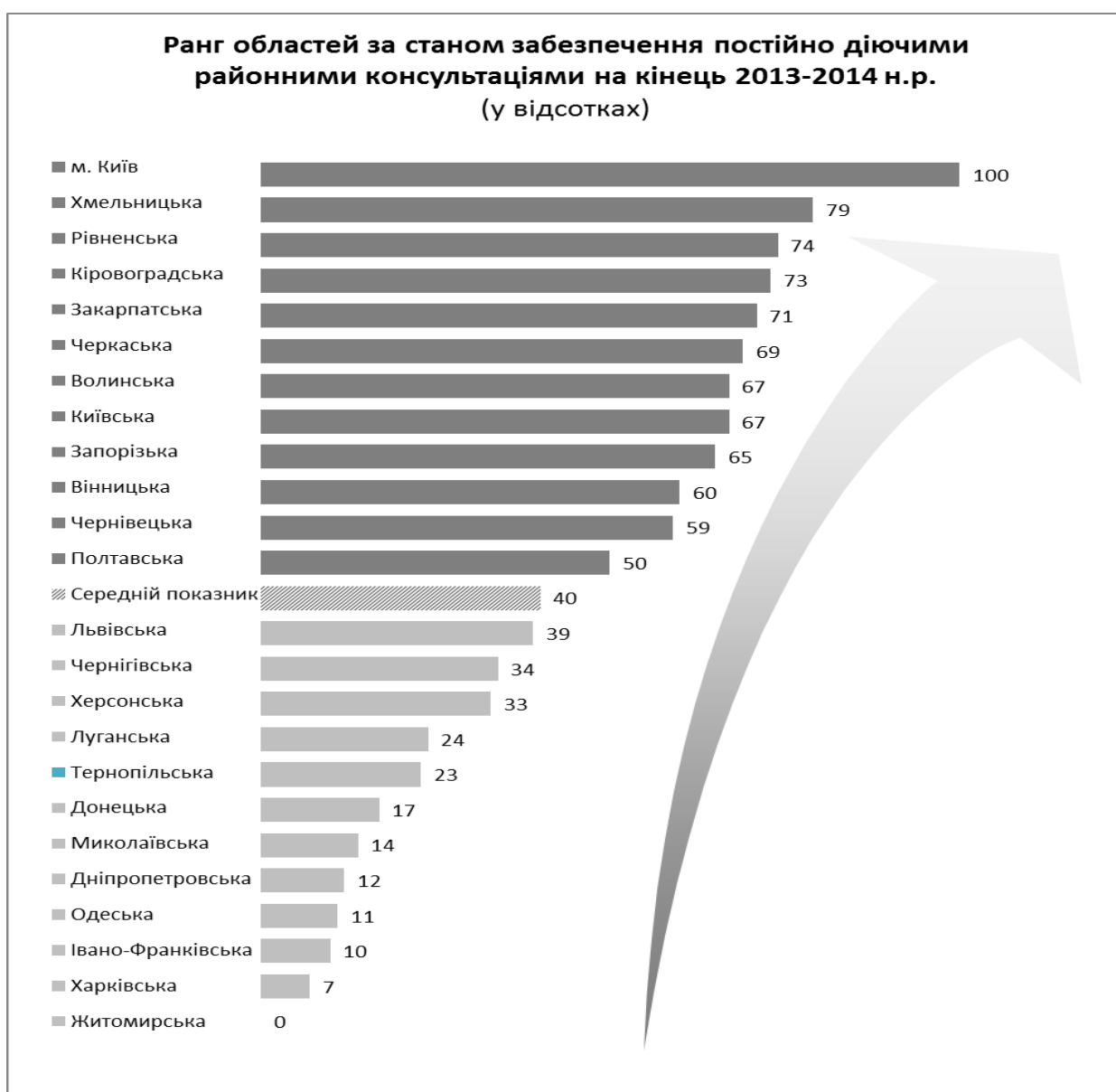
- успішність проведення державної політики у сфері підтримки дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення їхніх прав на здобуття освіти;

- багатоаспектність змісту діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій саме як постійно діючих установ системи освіти з широким

діапазоном завдань і напрямків роботи;

- становлення психолого-медико-педагогічних консультацій як осередків надання різнобічної допомоги і підтримки сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, та ресурсних центрів сприяння організації якісного навчання таких дітей в інклюзивних умовах.

Результати Всеукраїнського моніторингу діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій свідчать, що станом на кінець 2013-2014 навчального року розвиток таких консультацій недостатній і становить лише 40% від загальної потреби (мал. 1.1).

Рис. 1.1. Ранг областей за станом забезпечення постійно діючими районними консультаціями на кінець 2013-2014 н.р.

У розрізі областей за цим показником мають місце різкі відмінності – від 100 відсоткового забезпечення (м. Київ) до дуже низького забезпечення у майже половині областей, серед яких: Житомирська область – 0%; Харківська – 7%, Івано-Франківська – 10%, Одеська – 11%, Дніпропетровська – 12%, Миколаївська – 14%, Донецька – 17%, Тернопільська – 23%, Луганська – 24%, Херсонська – 33%, Чернігівська – 34%, Львівська – 39%.

Порівняльний аналіз кількісних показників висвітлив ряд позитивних тенденцій в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій, що стосуються: поліпшення рівня їх матеріально-технічного оснащення, забезпечення повноцінним кадровим складом, призначення на посаду завідувачів з дотриманням вимог щодо відповідності освітнього рівня, запровадження і проведення атестації завідувачів та консультантів, організації курсів підвищення кваліфікації на місцевому рівні.

У порівнянні з минулим роком в цілому збільшилась кількість обстежених дітей і виявлених вперше, дітей дошкільного віку серед них. Тенденції збільшення та зменшення кількостей дітей за видами порушень у звітний період зберігаються помірними. Проте дещо збільшилось виявлення дітей з порушеннями мовлення, розумовою відсталістю, аутизмом, сліпоглухотою. Натомість за такими видами порушень як затримка психічного розвитку, порушення опорно-рухового апарату, слуху, зору має місце зниження їх кількості (див. Додаток Б).

Проте головне спрямування діяльності консультацій концентрується на експертній оцінці психічного розвитку та якості визначення освітніх потреб дітей з різними видами порушення психофізичного розвитку, належних засобів та пристосувань, необхідних в навчально-виховному процесі для профілактики відхилень і корекції психічного здоров'я.

На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду діагностики відхилень у розумовому розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку виокремлено чотири найбільш поширені підходи: тестометричний,

комплексний, нейропсихологічний, діагностико-навчальний. Не применшуючи значення психометричних методик, що застосовуються у світовому досвіді для визначення інтелектуального розвитку дітей і дорослих, встановлено, що вони піддаються серйозній науковій критиці як засіб оцінки потенційних інтелектуальних здатностей дітей, які мають порушення в різних сферах життєдіяльності (сенсорній, моторній, психічній), і є недостатніми для вивчення причинової обумовленості різних порушень у формуванні структури пізнавальної діяльності дитини, а відтак і не можуть бути основними в обстеженні дітей в психолого-медико-педагогічних консультаціях.

У цьому контексті більш достовірними визнаються методики, що спрямовані на виявлення якісних характеристик пізнавальних можливостей дитини. Вони є релевантними щодо завдань психолого-педагогічного визначення освітніх потреб дітей з порушеннями психофізичного розвитку. До таких методик відносяться побудовані на основі навчального експерименту, нейропсихологічні методики та клінічні, що дозволяють в якісних проявах оцінити різні аспекти пізнавальної діяльності дитини та фактори, що сприяють її розвитку. З огляду на це в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій найбільш доцільним визначено діагностико-навчальний підхід, який базується на широких можливостях надання дитині допомоги. Такий підхід є вихідним в доборі експериментальних діагностичних матеріалів для дослідження дітей молодшого дошкільного та підліткового віку.

Названі проблеми є предметом вивчення у змісті науково-дослідної роботи за окремими індивідуальними темами наукових співробітників лабораторії. Зокрема, виходячи із сучасних уявлень про генезис інтелектуального розвитку дітей різного віку, здійснено добір і часткову апробацію діагностичних завдань для психолого-педагогічного вивчення дітей молодшого дошкільного та підліткового віку в умовах психолого-медико-педагогічних консультацій. Особливість цих завдань –

зорієнтованість на вивчення сформованості передумов мисленнєвої діяльності (перцептивного узагальнення) у молодших дошкільників та словесно-логічного мислення підлітків; здатності розуміти символи, підтексти, оповідання, встановлювати зв'язки та аналогії за узагальненими смислами, робити умовиводи тощо. Провідним критерієм диференціації нормального інтелектуального розвитку та когнітивної недостатності визначено успішність використання дитиною допомоги, тобто навчуваність, що дозволяє одній категорії дітей з більшою чи меншою мірою допомогти завершити виконання завдання, а в той час як іншій категорії воно залишається мало доступним для усвідомлення його суті.

Розпочато вивчення проблем психологічної допомоги батькам, що виховують дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, як окремого аспекту діяльності практичних психологів у психолого-медико-педагогічних консультаціях.

На основі аналізу філософії соціальної інклюзії визначено причини невідповідності запитів сучасного суспільства колишній системі виключно інтернатного виховання дітей з тяжкими порушеннями, у тому числі з помірною, тяжкою розумовою відсталістю, спектру аутизму; обґрунтовано, що реалізація потреб у розвитку та соціальному функціонуванні таких дітей вимагає нових технологій підтримки сімей, які їх виховують.

Заслуговує на визнання, що відмова більшості сімей від інтернатного утримання дітей, повинна розглядатись як позитивне явище, що свідчить про підвищення моральної відповідальності сімей про своїх дітей з особливими потребами. Альтернативними формами соціальної адаптації таких дітей стають мережа спеціальних класів/груп у спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладах, навчально-реабілітаційні центри, а також інклюзивне навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Це передбачає, що співжиття у суспільстві без ізоляції вимагає значної перебудови звичної системи надання допомоги не лише дітям з порушеннями розвитку, але й

їхнім сім'ям та педагогам навчальних закладів, учнями (вихованцями) яких вони є.

На другому етапі науково-дослідної роботи проведено всеукраїнський моніторинг щодо розвитку психолого-медико-педагогічних консультацій в усіх регіонах України. Основні показники за результатами моніторингу наведено у Додатку Б та рис. 1.2.

Збереження і відновлення здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку виступає як принцип і як умова здобуття ними якісної освіти. Визначення оптимальних умов навчання і виховання, а отже і збереження здоров'я цієї категорії дітей, є основоположним у діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій. Практична реалізація цих засад потребує суттєвого методичного вдосконалення, зокрема в діяльності психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій.

Продуктивним напрямом підвищення компетентності фахівців психолого-медико-педагогічних консультацій є розробка спеціальних організаційних технологій, які забезпечують в освітньому процесі сприятливі реабілітаційні умови, насамперед, для охорони здоров'я дітей та розвитку їхніх потенційних можливостей.

Основними формами здійснення організаційних технологій у діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій є: удосконалення методик психолого-педагогічного вивчення дітей та їхніх освітніх потреб; сприяння впровадженню в практику роботи деонтологічного підходу; супровід навчання та виховання дитини з порушеним розвитком в освітньому закладі; підтримка родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, і потребують оздоровлення сімейного клімату та активації зусиль на співпрацю з педагогічним колективом. Кожна з названих технологій передбачає розробку моделей роботи фахівців та засобів їх здійснення (методики, методи, прийоми).

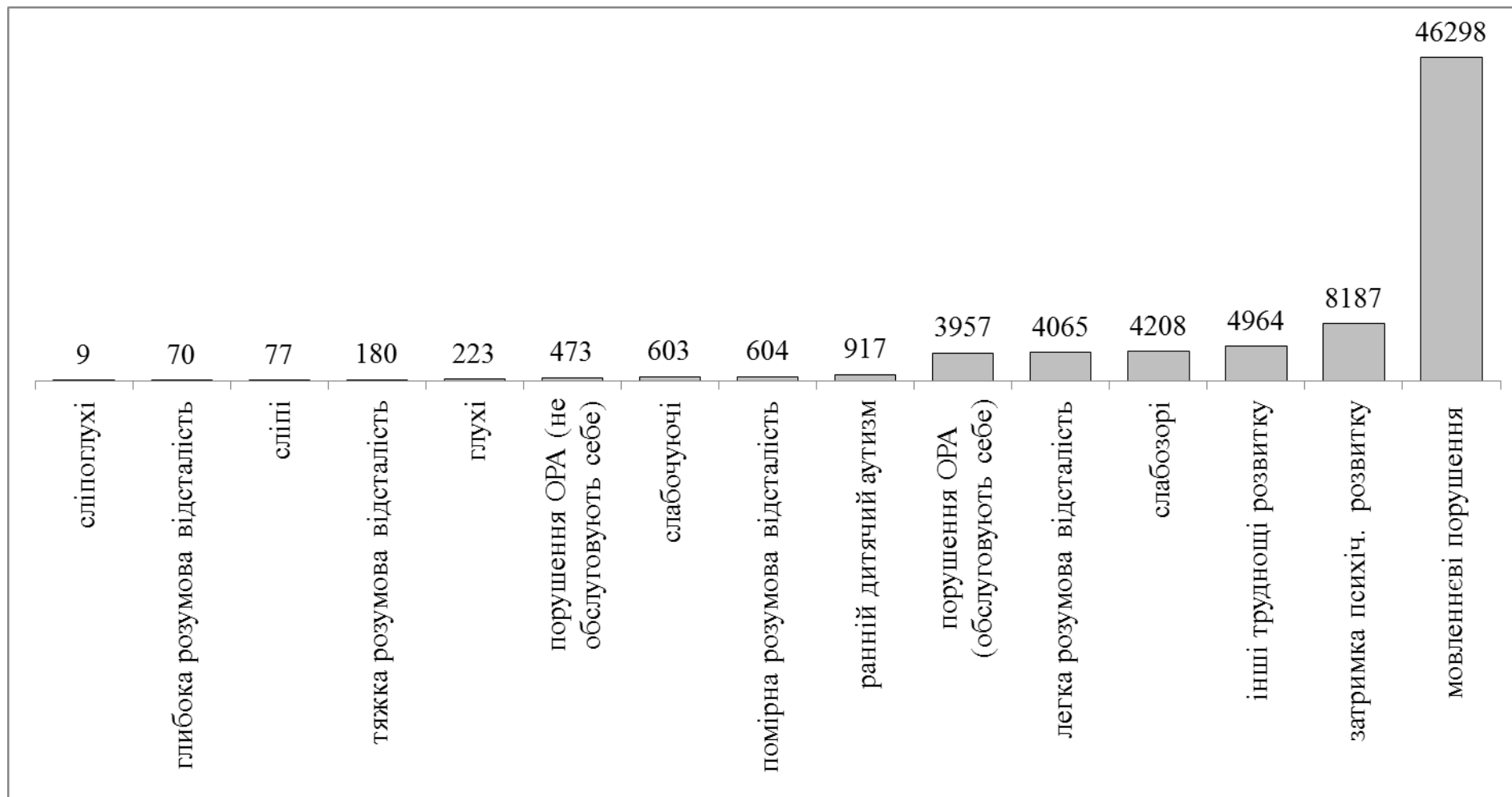

Рис. 1.2. Кількість дітей з порушеннями психофізичного розвитку виявлених вперше у 2014-2015 н.р.

Зокрема, виокремлено і охарактеризовано наукові підходи в діагностиці відхилень у розумовому розвитку дітей, обґрунтовано вибір навчального експерименту як найбільш коректного діагностичного методу диференціації станів порушеного розумового розвитку та навчуваності як провідного показника рівнів розвитку та особливостей пізнавальної діяльності дитини. Метод навчального експерименту був покладений в основу розробки методик психолого-педагогічного вивчення дітей молодшого дошкільного та підліткового віку для застосування у діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій.

Відповідно до вихідних теоретичних позицій здійснено добір комплексу завдань для вивчення пізнавальної діяльності: а) дошкільників (3-5 років) та б) підлітків (10-14 років); розроблено процедуру діагностичного обстеження дітей вказаних вікових категорій; апробовано методику на відповідних контингентах дітей. Завдяки порівняльному аналізу та узагальненню отриманих експериментальних даних виявлено відмінності в особливостях навчуваності досліджуваних дітей, описано особливості виконання експериментальних завдань дошкільниками з різним станом розумового розвитку.

За допомогою навчального експерименту визначено якісні, значущі відмінності у виконанні пізнавальних завдань підлітками з інтелектуальним розвитком у межах норми та з легкою розумовою відсталістю.

Виявлено значні труднощі під час виконання пізнавальних завдань у підлітків з низькою успішністю у навчанні внаслідок мікросоціальної і педагогічної занедбаності, соматичної ослабленості та вчасно нескоригованої неготовності до шкільного навчання, зокрема, затримки психічного розвитку. У таких учнів у межах молодшого підліткового віку (10-12 років) та старшого підліткового (13-14 років і старші) мало помітна позитивна динаміка формування мисленнєвих дій та операцій, рівень розвитку яких не відповідає усталеним уявленням про вікову норму. Тому розмежування їх із тими, що мають легку розумову відсталість, можливе за якісними

відмінностями за критерієм навчуваності. Застосування відомих тестових методик з установкою на кількісну оцінку виконання завдання створює небезпеку діагностування розумової відсталості у тих підлітків, низький інтелектуальний розвиток яких пов'язаний з іншими станами і причинами, що їх зумовлюють.

Проаналізовано особливості порушень розвитку у дітей спектру аутизму, сучасні методи їх виявлення та корекції. Встановлено, що визначальним порушенням є, насамперед, різною мірою виражені порушення здатності дитини до встановлення міжособистісних зв'язків та оволодіння соціальними ролями, що стає на перешкоді реалізації потенціалу психічного розвитку дитини в цілому і є предметом специфічної корекційної роботи з нею. Складність проявів цього порушення зумовлює особливості обстеження таких дітей у психолого-медико-педагогічній консультації.

На основі одержаних експериментальних даних розроблено програму психолого-педагогічного вивчення дітей із порушеннями спектру аутизму для комплексного обстеження на колегіальному засіданні в консультації. Ця програма реалізується поетапно і передбачає: а) попередній збір інформації про дитину на основі бесіди і заповнення україномовного адаптованого стандартизованого опитувальника «Контрольний список діагностичних ознак аутизму у малюків» (М-СНАТ) та «Інформаційного листа»; б) спостереження фахівцем консультації за дитиною відповідно до спеціальної стандартизованої програми.

На основі вивчення досвіду та аналізу вимог нормативно-правових документів, що регламентують умови ефективної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, розроблено моделі психолого-педагогічного супроводу та технології його забезпечення в навчальних закладах, в яких названі діти здобувають освіту. Запропонована модель супроводу названої категорії дітей психолого-медико-педагогічними консультаціями. В залежності від умов супроводу визначено особливості взаємодії окремих педагогічних

фахівців, їхню роль та функції. Модель індивідуального супроводу апробовано в умовах інклюзивних класів.

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень та практичного досвіду сформульовано вихідні позиції щодо особливостей вивчення мовлення у дітей в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій. Проаналізовано особливості мовленнєвого розвитку, що характерні для дітей з різними видами психофізичних порушень. Здійснено оцінку можливостей вивчення мовлення засобами нині чинної експрес-методики діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів.

Вивчення взаємодії психолого-медико-педагогічної консультації з сім'єю, що виховує дитину з психофізичними порушеннями, виявило актуальну потребу батьків, які виховують дітей з помірною розумовою відсталістю, у реадaptaції до виконання батьківських функцій в умовах нових форм навчання і виховання дітей цієї категорії (інклюзивне навчання, відвідування реабілітаційних центрів), які прийшли на зміну спеціальним будинкам-інтернатам, що фактично зводили до мінімуму батьківські функції.

З'ясовано, що у роботі психолого-медико-педагогічних консультацій з батьками досліджуваної категорії сьогодні переважають заходи, спрямовані на підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків (лекційна робота, демонстраційні заняття). Значно менше розвинені форми роботи, що спрямовані на надання психологічної допомоги самим батькам. Ці форми роботи, зокрема, групові (групова дискусія, тренінгові заняття), потребують подальшого методичного вдосконалення і широкого впровадження у психолого-педагогічну практику.

Фахівцями лабораторії розроблено і впроваджено у діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій на всеукраїнському рівні комп'ютерну «Програму обліку дітей в психолого-медико-педагогічних консультаціях» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №62022

від 06.10.2015 р.). Програма призначена для збору широкого спектру інформації про дитину, яка проходить психолого-педагогічне вивчення: її особисті дані, дані батьків, сімейного стану, особливості здоров'я, вид порушення психофізичного розвитку, зміст психолого-педагогічного висновку та рекомендації батькам та педагогам щодо подальшої освітньої реалізації. Розроблена програма спрощує та уніфікує роботу психолого-медико-педагогічних консультацій усіх рівнів.

На третьому етапі дослідження проблема збереження, зміцнення і відновлення здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку в навчально-виховному процесі розглядалася як основоположна в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій. Вона розглядається одночасно як принцип, і як умова здобуття якісної освіти названою категорією дітей (дані щодо діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій у вказаному напрямі представлено у додатку Б).

Завдання збереження психічного здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку, які мають повну чи часткову втрату окремих функцій, тісно пов'язані із забезпеченням сприятливих умов для їх навчання і виховання в освітньому просторі, націлені на подолання чи принаймні зменшення явищ психічного дизонтогенезу і передбачають максимальну реалізацію потенціалу їх когнітивного і особистісного розвитку. В кінцевому рахунку саме названі чинники є базою для соціально-психологічної адаптації цієї категорії дітей у суспільному функціонуванні як психічно здорової особистості.

Тимчасом практична реалізація цієї проблеми має чимало прогалин і потребує суттєвого методичного вдосконалення в діяльності психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій. Особливо це стосується питань:

– експертної оцінки психічного розвитку дітей з порушеннями розвитку, використання методик психолого-педагогічного вивчення відхилень в інтелектуальному розвитку дітей молодшого дошкільного та

підліткового віку;

- психологічного супроводу дітей з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги у процесі взаємодії шкільної психологічної служби з психолого-медико-педагогічними консультаціями;

- методичних рекомендацій щодо оптимізації процесу соціально-психологічної адаптації дошкільників з аутизмом;

- узагальнення результатів дослідження з питань допомоги батькам, які виховують дітей з тяжкими порушеннями мовлення;

- помірною розумовою відсталістю в умовах психолого-медико-педагогічної консультації.

Реформування освіти для дітей з особливими освітніми потребами на засадах нової філософії державної підтримки, ідеях гуманістичного і дитино-центристського підходів активно уводить у практику організації допомоги для означеної категорії дітей поняття супроводу.

Метою супроводу дітей з порушеним психічним розвитком в системі освіти є створення умов для повноцінного розвитку і здобуття освіти у відповідності до індивідуальних потенційних можливостей.

Основними формами організаційних технологій в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій є:

супровід навчально-виховної діяльності дитини з порушеним розвитком в освітньому закладі на основі взаємодії педагогічних фахівців, учасників консилиуму;

підтримка родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, і при цьому самі потребують фахової допомоги у підвищенні педагогічної компетентності та мотивації до співпраці з педагогічним колективом, що водночас є й ефективним засобом оздоровлення психологічного клімату сім'ї, її адаптації у суспільстві;

сприяння впровадженню в практику роботи деонтологічного підходу в процесі діагностичного вивчення та визначення освітніх потреб дітей. Кожна з названих технологій реалізувалася у різних видах роботи фахівців та

засобах їх здійснення (методики, методи, прийоми).

На основі вивчення і узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду охарактеризовано провідні підходи в діагностиці відхилень у психічному розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку, що історично склалися: психометричного, комплексного, навчально-діагностичного, нейропсихологічного.

Завдяки науковому аналізу обґрунтовано застосування **навчального експерименту** як найбільш коректного діагностичного методу вивчення станів порушеного інтелектуального розвитку для застосування в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій (Обухівська А. Г.). Визначальним диференційно значущим критерієм цього методу є **навчуваність**, покладена в основу розроблених та апробованих методик діагностики інтелектуального розвитку дітей молодшого дошкільного (Обухівська А. Г.) та підліткового (Ілляшенко Т. Д.) віку.

Зокрема, у звітному році завершено апробацію методики психолого-педагогічного вивчення дітей молодшого дошкільного віку (Обухівська А. Г.). Встановлено, що розроблений комплекс діагностичних завдань достатньо диференціює дітей з різним станом розумового розвитку, виявляє характерні для кожної експериментальної групи дітей типові якісні характеристики діяльності, поведінки і розумових дій, які достатньо чітко репрезентують структуру порушення при затримці психічного розвитку, розумовій відсталості у порівнянні з віковою нормою.

На основі дослідження визначено психологічні умови, що забезпечують ефективність вивчення розумового розвитку у молодших дошкільників: процедура обстеження повинна мати собою спільну діяльність дитини і дорослого, яка передбачає надання дитині регламентованої допомоги з поступовим її нарощенням; оцінці підлягає не кінцевий результат виконання завдання, а перебіг його з урахуванням особливостей прийому завдання, конкретних мір допомоги, здатності виправляти помилки, емоційного ставлення до співпраці, працездатності; особливої уваги при відмежуванні

затримки психічного розвитку від розумової відсталості заслуговує врахування віку дитини.

Підходи до діагностики відхилень у розвитку, опис і завдання методики, інтерпретація типологічних особливостей, характерних для певного виду порушення представлено в рукописі посібника «Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій».

У поточному році продовжувалась апробація у Центральній та ряді обласних психолого-медико-педагогічних консультацій методики діагностики інтелектуального розвитку підлітків (Ілляшенко Т. Д.), зокрема, перевірялась діагностична чутливість різних завдань, відпрацьовувалась процедура їх практичного застосування та вносилися корективи щодо диференційованого використання завдань в залежності від окремого випадку обстеження дитини. Апробація доопрацьованих методичних завдань показала, що у цілому вони можуть забезпечити вивчення стану інтелекту підлітків у психолого-медико-педагогічній консультації, а також у психолого-педагогічному вивченні підлітків шкільним психологом, та у поєднанні з аналізом історії розвитку обстежуваних, їхнього соціального оточення і умов навчання забезпечити обґрунтовані психолого-педагогічні висновки і рекомендації, спрямовані на створення оптимальних умов їхнього навчання і подальшої соціальної адаптації.

Методика діагностики інтелектуального розвитку підлітків підготовлена для широкого впровадження у роботу психолого-медико-педагогічних консультацій усіх рівнів, а також шкільних психологів. Зміст діагностичних завдань та методичні рекомендації щодо їх використання викладено у відповідному розділі посібника

У підготовленому до друку посібнику «Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій» розроблений алгоритм психологічного супроводу у навчальному закладі дітей з гіперактивним розладом та

дефіцитом уваги, який складається із п'яти кроків:

1) у співпраці з педагогом психологічне вивчення дитини, зокрема, «проблемних» особливостей поведінки;

2) встановлення контакту з батьками дитини та з'ясування умов її домашнього виховання і в цілому здатність батьків включитися у взаємодію з психологом і педагогом, створивши єдину систему допомоги дитині в школі і вдома;

3) організація відвідання батьками з дитиною психолого-медико-педагогічної консультації та на основі її висновку розробка спільно з педагогом і батьками стратегії допомоги дитині на засадах поведінкової терапії;

4) організація групової роботи спільно батьків і педагогів для навчальних занять з проблеми гіперактивного розладу з дефіцитом уваги, проведення групових дискусій з окремих випадків, елементів тренінгової роботи з відпрацювання взаємодії батьків і педагога в організації системної допомоги дитині у регуляції поведінки;

5) під керівництвом психолога розроблення разом з батьками та педагогом плану щоденного контролю та регуляції поведінки дитини. Алгоритм психолого-педагогічного супроводу дитини з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги викладений у розділі «Психолого-педагогічна складова у комплексній системі збереження здоров'я дітей з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги» обсягом 1,5 д.а.

В роботі психолого-медико-педагогічних консультацій важливим напрямком роботи є логопедичне вивчення дітей. За результатами щорічного моніторингового дослідження щодо розвитку психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти, станом на червень 2016 р. половину дітей, які проходять вивчення в консультаціях, складають діти з тяжкими порушеннями мовлення (див. рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Кількість дітей за видами порушень психофізичного розвитку та їх домінуванням виявлених вперше у 2015-2016 н.р.

Особливості проблем цієї категорії дітей, котрі часто опиняються в «групі ризику» щодо виникнення дизонтогенезу на фоні пропущеного сензитивного періоду отримання фахової логопедичної допомоги, представлені в посібнику «Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій» (Якимчук Г. В.). Предметом аналізу цього дослідження є оцінка шкоди, яку завдає пізнє виявлення та відсутність вчасної корекційної допомоги особистості дітей з порушеннями мовлення. На основі теоретичного аналізу наукових досліджень та практичного досвіду сформульовані вихідні позиції щодо особливостей вивчення мовлення у дітей в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій. Оцінка актуального стану мовленнєвого розвитку дітей є одним із пріоритетних напрямів у структурі їх загального психолого-педагогічного вивчення.

Зумовлено це специфічним впливом певного виду психофізичного порушення на розвиток мовлення дитини. З огляду на щільний взаємозв'язок інтелектуального та мовленнєвого розвитку, визначено, що головним принципом його здійснення в консультації є диференційованість підходів у застосуванні методів та визначенні першочергових завдань корекційно-розвиткової роботи. Проаналізовано особливості мовленнєвого розвитку, характерні для дітей з різними видами порушень психофізичного розвитку. Здійснено оцінку можливостей вивчення мовлення засобами нині чинної експрес-методики діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів.

Відповідно до запланованої теми дослідження (Супрун Г. В.) проаналізовано сучасні уявлення про особливості порушень спектру аутизму у дітей. Як визначальне для цього розладу виокремлено порушення здатності дитини до встановлення міжособистісних контактів та оволодіння соціальною роллю, що стає на перешкоді реалізації потенціалу психічного розвитку дитини в цілому і є предметом специфічної корекційної роботи з нею. У зв'язку з особливостями порушень спектру аутизму було розроблено програму психолого-педагогічного вивчення дітей цієї категорії під час комплексного обстеження їх у психолого-медико-педагогічній консультації. Ця програма реалізується поетапно і передбачає:

а) попередній збір інформації про дитину на основі бесіди і заповнення адаптованого стандартизованого опитувальника «Контрольний список діагностичних ознак аутизму у малюків» (М-СНАТ) та «Інформаційного листа»;

б) спостереження фахівцем консультації за дитиною відповідно до спеціальної стандартизованої програми;

в) у міру встановлення взаємодії з дитиною залучення її до виконання пізнавальних завдань та встановлення таким чином її інтелектуальних можливостей і умов їх реалізації.

Наступним (заключним) етапом дослідження було розроблення

методичних рекомендацій, основними положеннями яких є, *по-перше*, індивідуальний підхід, який реалізується у дитино-центрованому принципі та сімейно орієнтованому спрямуванні: активна участь батьків у спланованих вихованих та навчальних заходах та виконанні розроблених рекомендацій є обов'язковою;

по-друге, необхідним є командний підхід фахівців закладу, який реалізується в освітній, координаційній та практичній взаємодії.

У процесі розроблення методичних рекомендацій була модифікована та апробована методика «Моя історія», використання якої сприяє засвоєнню дитиною з розладом спектру аутизму ряду правил взаємодії у соціумі.

У контексті реалізації завдань збереження здоров'я дітей виконувалася тема «Науково-методичне вдосконалення роботи з батьками дітей з помірною розумовою відсталістю в психолого-медико-педагогічних консультаціях» (Жук Т. В.).

Здійснене дослідження показало, що найактуальнішим завданням методичної допомоги психолого-медико-педагогічним консультаціям у роботі з сім'єю є узагальнення вже здобутого ними досвіду та надання системності цій важливій формі їхньої діяльності, яка складається із:

- 1) залучення сім'ї до співпраці з консультацією;
- 2) застосування різних форм і методів надання їй психологічної допомоги та необхідних знань для плідної співучасті з фахівцями у супроводі дитини з особливими освітніми потребами на шляху її навчання, оптимального розвитку, соціальної адаптації.

Узагальнення даних сімейних історій підтверджує важливість ініційованого консультацією раннього виявлення дітей, які потребують психолого-педагогічного корекційного втручання, та інформування батьків про функції консультації. У цьому зв'язку продуктивним є розширення співпраці фахівців консультації з практичними психологами дошкільних і шкільних навчальних закладів.

Продуктивним напрямком вдосконалення психологічного супроводу

сім'ї психолого-медико-педагогічною консультацією є розширення тематики консультативно-освітньої роботи з окремими категоріями батьків. Тут виразно окреслюються два провідні завдання: 1) оздоровлення сімейного клімату як умови здатності батьків до конструктивної діяльності, спрямованої на допомогу дитині у навчанні, розвитку і соціальній адаптації; 2) освітня робота з батьками, підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності у виховній і корекційно-розвитковій роботі з дитиною з конкретних питань.

Основними завданнями, які необхідно розв'язати у процесі забезпечення підвищення якості життя дитини з помірною розумовою відсталістю і сім'ї, що її виховує такі.

1) Навчити сім'ю реалістично сприймати стан дитини. Це – ключове завдання, розв'язання якого дозволяє успішно розв'язувати два наступні.

2) Підвищувати педагогічну компетентність сім'ї, зробити її партнером педагогів і важливим учасником навчальної, розвиткової роботи з дитиною та в цілому – адаптації її до життя в соціумі.

3) Нормалізувати соціальне функціонування батьків та інших членів сім'ї: можливості їх самореалізації, спілкування тощо.

Вивчення форм взаємодії психолого-медико-педагогічної консультації з сім'єю, яка виховує дитину з тяжкою патологією, показало, що сьогодні завдання, які постають перед психолого-медико-педагогічною консультацією у роботі з батьками, реалізуються не однаковою мірою. Найбільш апробованою й усталеною є освітня робота фахівців психолого-медико-педагогічної консультації з дитиною. Індивідуально-корекційні заняття з дітьми та членами їх сімей надаються з різною метою: а) для довготривалого вивчення дитини, зокрема для поглибленого вивчення поведінкових та регулятивних функцій дітей з обмеженим контактом, б) для корекції порушень у розвитку, які потребують втручання фахівців консультації, в) для навчання батьків які будуть займатися корекційною роботою зі своєю дитиною.

Критеріями оцінки ефективності роботи з батьками виступають: стійкість психоемоційного стану дитини і батьків; рівень сформованості спільної діяльності; рівень розвитку навичок спілкування.

Цілеспрямована система соціальної і психологічної роботи в умовах сім'ї не тільки підвищує рівень розвитку дитини і сприяє її соціальній активності, але й нівелює негативні переживання батьків, формує оптимістичні установки стосовно майбутнього. Здійснене дослідження оформлене як розділ посібника «Психолого-педагогічна допомога сім'ї, яка виховує дитину з помірною розумовою відсталістю».

За звітній період Науковими працівниками лабораторії розроблені наступні новітні педагогічні і психологічні освітні технології:

2016

1. Методика психолого-педагогічного вивчення відхилень в інтелектуальному розвитку дітей молодшого дошкільного віку, автор: А.Г. Обухівська.

Розроблена та апробована авторська методика являє собою комплекс діагностичних завдань, методи надання психолого-педагогічної допомоги та послідовність їх застосування, інтерпретацію типологічних особливостей виконання завдань дітьми з різним станом розвитку інтелекту.

Опубліковано: Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 247 с.

2. Методика психолого-педагогічного вивчення відхилень в інтелектуальному розвитку підлітків, автор Т.Д. Ілляшенко.

Розроблена та апробована авторська методика являє собою комплекс діагностичних завдань, методи надання психолого-педагогічної допомоги та послідовність їх застосування, інтерпретацію типологічних особливостей виконання завдань дітьми з різним станом розвитку інтелекту.

Опубліковано: Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 247 с.

3. Процедура експертної оцінки психічного розвитку дітей з різними порушеннями в розвитку в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій, автор: А.Г. Обухівська.

Визначено принципи, послідовність, вимоги до організації процесу вивчення дітей з різними порушеннями в розвитку.

Опубліковано: Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 247 с.

4. Технологія виявлення і врахування індивідуальних особливостей розвитку дітей з аутизмом у процесі психолого-педагогічного вивчення дитини в ПМПК, автор Г.В. Супрун.

Описано обмежені та сформовані ресурсні психічні функції у дітей з аутизмом, визначено параметри та критерії оцінювання їх розвитку, розроблено процедуру вивчення особливостей психічної організації дитини з аутизмом та формулювання психолого-педагогічного висновку.

Опубліковано: Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 247 с.

5. Алгоритм діяльності практичного психолога ДНЗ(ЗНЗ) у психологічному супроводі дитини з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги, автор: Т.Д. Ілляшенко. Розроблено та описано етапи, зміст і

послідовність дій психолога дошкільного навчального закладу.

Опубліковано: Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : [Посіб.] / авт. кол.: А. Г Обухівська., Т. В. Жук, О. А. Зеленько та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 218 с.

6. Модифікація методу формування прийнятних способів соціальної поведінки «Моя історія» для соціальної адаптації дошкільників з аутизмом, автор Г.В. Супрун.

Конкретизовано психологічні особливості дітей дошкільного віку з аутизмом, розроблено форми допомоги дітям з розладами аутистичного спектру в умовах дошкільного закладу, модифіковано метод «Моя історія» з метою покращення процесу адаптації дітей з розладами аутистичного спектра до умов навчального закладу.

Опубліковано: Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : [Посіб.] / авт. кол.: А. Г Обухівська., Т. В. Жук, О. А. Зеленько та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 218 с.

2015

1. Комп'ютерна програма обліку дітей в психолого-медико-педагогічних консультаціях, автори А.Г. Обухівська, Г.В. Супрун

Програма є уніфікованою формою електронного обліку дітей в психолого-медико-педагогічних консультаціях усіх рівнів: центральній, обласних, районних, міських.

Застосування електронної форми програми оптимізує документообіг та сприяє підвищенню якості надання послуг батькам дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій.

Програма має Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 62022 від 06.10.2015 р.

У 2016 р. здійснювалась *спільна діяльність з МОН України*. Так, на виконання п. 87 «Проведення спільних науково-методичних конференцій, науково-практичних семінарів, круглих столів тощо» Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2014-2016 роки фахівці лабораторії методичного забезпечення психолого-медико-педагогічних консультацій організувала та провела Всеукраїнську робочу нараду керівників психолого-медико-педагогічних консультацій «Організаційно-методичні підходи до формулювання висновків та рекомендацій психолого-медико-педагогічних консультацій за матеріалами вивчення дитини» (м. Київ, 20 грудня 2016 р.). Організатори: відділ освіти дітей з особливими потребами Міністерства освіти і науки України спільно з лабораторією методичного забезпечення психолого-медико-педагогічних консультацій УНМЦ практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України.

Учасниками наради стали 37 осіб (МОН України – 2 особи, Центральної ПМПК – 5 осіб, Інституту спеціальної педагогіки – 1 особа, обласних консультацій – 29 осіб).

Учасниками заходу було проаналізовано новітні законодавчі проекти МОН України і їх зв'язок з діяльністю психолого-медико-педагогічних консультацій; означено вихідні науково-методологічні засади оцінки психічного розвитку дітей, які мають порушення психофізичного розвитку; проаналізовано технологію застосування навчально-діагностичного методу вивчення дитини, його структуру; надано схему викладу змісту психолого-педагогічного висновку і рекомендацій; розкрито вимоги до ведення протоколу засідання; законодавчу базу організації інклюзивного навчання; складові частини Індивідуальної програми розвитку; специфіку складання Індивідуальної навчальної програми, визначення навчальних цілей.

Результатом робочої наради стала оцінка Положення про індивідуальне

навчання, як таке, що не охоплює / не враховує проблеми дітей з особливими освітніми потребами та потребує суттєвого доповнення. З огляду на це було запропоновано розробити і надіслати центральній ПМПК пропозиції щодо внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання.

Результати науково-дослідної роботи у поточному році відображені у планових публікаціях: посібниках – 1, статтях – 6, тезах – 6; у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, у розпорядчих документів МОН України, опубліковано у ряді фахових та спеціалізованих видань, оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних масових заходах та у мережі Інтернет.

РОЗДІЛ II

МАСОВІ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЗАХОДИ ТА МІЖНАРОДНЕ НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Згідно з Планом роботи НАПН України на 2014 р. та на 2015 р.:

1) директор Центру Панок В.Г. виступив 30 січня 2014 р. на Президії НАПН України з доповіддю «Про результати дослідження «Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти», виконаного в Українському науково-методичному центрі практичної психології і соціальної роботи НАПН України».

2) Організовано та проведено ***Всеукраїнський семінар-нарада завідувачів (директорів) обласних, Київського міського центрів (кабінетів) психологічної служби системи освіти***, травень 2015.

15 травня 2015 року в м. Києві в приміщенні Національної академії педагогічних наук України відповідно до плану роботи НАПН України та МОН України, в рамках Всеукраїнського фестивалю науки Українським НМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України проведено Всеукраїнський семінар-нараду завідувачів (директорів) обласних, Київського міського центрів (кабінетів) психологічної служби системи освіти та завідувачів Київською міською, обласними психолого-медико-педагогічними консультаціями. Всього взяли участь у семінарі 56 осіб.

На семінарі були присутні: головний спеціаліст відділу позашкільної освіти, виховної роботи та захисту прав дитини МОН України Н. О. Березіна; головний спеціаліст відділу освіти дітей з особливими потребами МОН України Ю.В. Охріменко; заступник керівника центру Дослідження конфліктів та психоаналізу НаУКМА С.О. Богданов, керівники обласних та Київського міського центрів психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій.

Робота семінару-наради далі продовжувалась у двох секціях:

- Секція завідувачів (директорів) обласних, Київського міського центрів (кабінетів) психологічної служби системи освіти;
- Секція завідувачів Київською міською, обласними психолого-медико-педагогічними консультаціями.

На секціях розглядалися наступні питання:

- Стан реалізації Плану заходів щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року;
- Планування і проведення всеукраїнських моніторингів серед учасників навчально-виховного процесу “Молодь і протиправна поведінка” та “Ефективність функціонування психологічної служби та ставлення учасників до результатів діяльності психологічної служби”;
- Впровадження програми освітньої діяльності та спецкурс курсів підвищення фахової кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів з проблеми “Навички кризового консультування та розвиток психосоціальної стійкості до стресу у дітей”;
- Актуальні завдання в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій;
- Підтримка батьків в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій;
- Щодо вимог до процедури вивчення дітей з аутизмом в психолого-медико-педагогічних консультацій.

За результатами семінару-наради були прийняті рішення щодо шляхів реалізації “Плану заходів щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року” (Наказ МОН України від 06.08.2013 р. №1106) у 2015-2016 навчальному році.

Також, 29 жовтня 2014 р. директор Центру В.Г. Панок виступив на пленарному засіданні на методологічному семінарі «Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» з

доповіддю «Деякі психологічні аспекти проектування розвитку особистості професіонала в умовах євроінтеграції».

21-23 жовтня 2014 р. Лабораторія взяла участь у VI Міжнародному форумі «Інноватика в сучасній освіті», де отримала диплом лауреата конкурсу I ступеня за номінацією «Упровадження інновацій в роботу з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами» за посібник: Ілляшенко Т. Д. Розвиваємо та навчаємо дитину. Психологічна допомога / Т. Д. Ілляшенко, М. В. Рождественська. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. – 96 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

Провідний науковий співробітник, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Ілляшенко Т.Д. взяла участь в організації та проведенні Всеукраїнського семінару «Адаптація дітей, учнів, студентів до навчального закладу в діяльності психологічної служби», 9 жовтня 2014 р., м. Київ.

У рамках апробації 1 тому практичного посібника (Робоча книга працівника психологічної служби : [практ. посіб.] – Т. 1: Адаптація дітей (учнів / студентів) до навчально-виховного процесу / наук. ред. В. Г. Панок ; авт. кол. 1 т. : Н. В. Сосновенко, А. І. Тінякова. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 122 с.) було проведено дводенний навчальний семінар. Загальна кількість учасників – 54 особи.

На першому етапі апробації даного видання проведено перший день дводенного навчального семінару для працівників психологічної служби «Адаптація дітей, учнів, студентів до навчального закладу в діяльності психологічної служби» (25 вересня 2014 р.), у якому взяли участь 58 осіб з усіх областей України. На цьому семінарі особлива увага була приділена методам та методикам вивчення успішності протікання адаптаційного процесу, учасники семінару отримали комп'ютерні програми (психодіагностичний інструментарій), які були створені співробітниками Центру на базі MS Excel.

На другому етапі учасники семінарів у своїх навчальних закладах

проводили емпіричне дослідження, результати котрого (аналітичні довідки за результатами вивчення процесу адаптації, проекти виступів на педагогічній раді та на батьківських зборах) були надіслані співробітникам Центру для аналізу.

Третім етапом став другий день семінару (09 жовтня 2014 р.). Він складався із двох частин: виступи учасників семінару, де вони представляли результати свого емпіричного дослідження, аналітичні довідки та проекти виступів на педагогічних радах та батьківських зборах та ознайомлення з особливостями психологічного супроводу тих дітей (учнів/студентів), у яких виявилися труднощі в адаптації до навчально-виховного процесу (група ризику).

За результатами емпіричних досліджень та апробації розроблених психодіагностичних програм було видано відредаговане та доповнене друге видання практичного посібника «Робоча книга працівника психологічної служби : [практ. посіб.] – Т. 1: Адаптація дітей (учнів / студентів) до навчально-виховного процесу».

Протягом 2015 року спільно з Київської міської психолого-медико-педагогічної консультацією для фахівців ПМПК і практичних психологів були проведено низку заходів:

1. Семінар «Методичні технології супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховному процесі в діяльності районних консультацій», м. Київ, 06 лютого 2015 р.

В ході семінару розглядалися процедура та зміст психолого-педагогічного вивчення дошкільників з аутизмом в умовах психолого-медико-педагогічної консультації. Виокремлено компоненти соціальної взаємодії дітей з аутизмом: особливості контакту, індивідуальні засоби комунікації, емоційний стан та особливості індивідуальної діяльності.

2. Семінар «Методичні технології супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховному процесі в діяльності районних консультацій», м. Київ, 13 лютого 2015 р.

На семінарі вивчалась проблема психологічного стану батьків, які переживають порушення психо-фізичного розвитку дитини, та особливості взаємодії консультанта і батьків із врахуванням їхнього стану.

3. Семінар «Методичні технології супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховному процесі в діяльності районних консультацій», м. Київ, 20 лютого 2015 р.

На семінарі консультанти ПМПК придбали знання щодо мети, завдання та технології складання Індивідуальних програм розвитку, Індивідуального навчального плану, Індивідуальної навчальної програми для дітей, які навчаються в умовах інклюзії. З'ясували особливості адаптації та модифікації навчального матеріалу. Набули навичок проведення моніторингу успішності дитини та внесення змін в педагогічну стратегію її навчання.

4. Семінар «Методичні технології супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховному процесі в діяльності районних консультацій», м. Київ, 27 березня 2015 р.

Учасники семінару отримали роз'яснення суперечливих нормативно-правових положень, що регулюють діяльність ПМПК; внесли свої пропозиції щодо змін до Положення про психолого-медико-педагогічні консультації; визначили завдання щодо супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховному процесі у діяльності районних психолого-медико-педагогічних консультацій.

Співробітники лабораторії брали активну участь у заходах Міністерства освіти і науки України:

1. Колегія Міністерства освіти і науки України щодо діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій, м. Київ, 23 січня 2014 р.

2. Робочі наради МОН України з питань обговорення шляхів співпраці загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів на підтримку інклюзивної освіти (спільно з Національною Асамблеєю Інвалідів України, ВФ «Крок за кроком»), м. Київ, протягом 2014 р.

У 2016 році співробітники лабораторії спільно з МОН України провели *Всеукраїнська робоча нарада керівників психолого-медико-педагогічних консультацій «Організаційно-методичні підходи до формулювання висновків та рекомендацій психолого-медико-педагогічних консультацій за матеріалами вивчення дитини», м. Київ, 20 грудня 2016 р.*

Організатори: відділ освіти дітей з особливими потребами Міністерства освіти і науки України спільно з лабораторією методичного забезпечення психолого-медико-педагогічних консультацій УНМЦ практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України.

Учасників – 37 осіб (МОН України – 2 особи, Центральної ПМПК – 5 осіб, Інституту спеціальної педагогіки – 1 особа, обласних консультацій – 29 осіб).

Учасниками заходу було проаналізовано новітні законодавчі проекти МОН України і їх зв'язок з діяльністю психолого-медико-педагогічних консультацій; означено вихідні науково-методологічні засади оцінки психічного розвитку дітей, які мають порушення психофізичного розвитку; проаналізовано технологію застосування навчально-діагностичного методу вивчення дитини, його структуру; надано схему викладу змісту психолого-педагогічного висновку і рекомендацій; розкрито вимоги до ведення протоколу засідання; законодавчу базу організації інклюзивного навчання; складові частини Індивідуальної програми розвитку; специфіку складання Індивідуальної навчальної програми, визначення навчальних цілей.

Результатом робочої наради стала оцінка Положення про індивідуальне навчання, як таке, що не охоплює / не враховує проблеми дітей з особливими освітніми потребами та потребує суттєвого доповнення. З огляду на це було запропоновано розробити і надіслати центральній ПМПК пропозиції щодо внесення змін до Положення про індивідуальну форму навчання.

Співробітники лабораторії протягом всього періоду виконання теми НДР підтримували зв'язки із засобами масової інформації та громадськістю.

Друковані ЗМІ

1. Газета «Освіта України», інтерв'ю завідувача лабораторією А.Г. Обухівської «Особливості діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій», 23 січня 2014 р.

2. Стаття Якимчук Г. В. Дитина не розмовляє? Швидше до фахівця! / Ганна Василівна Якимчук // Справи сімейні. – 2016. – №2. – С. 24–25.

Протягом 2014 року Центр розвивав існуючі міжнародні зв'язки та створював нові.

Співробітники лабораторії методичного забезпечення психолого-медико-педагогічних консультацій є членами робочої групи проекту «Створення Інклюзивних ресурсних центрів у шести областях України» (м. Київ, м. Харків, Вінницька, Черкаська, Волинська, Одеська області) Всеукраїнського Фонду «Крок за кроком» за підтримки Агенції США з міжнародного розвитку. Проект спрямований на покращення освітніх можливостей для дітей з особливими освітніми потребами, отримання рівного доступу до якісної освіти та інших послуг в інклюзивному навчальному середовищі. В рамках даного проекту передбачається створення у вказаних містах та областях Інклюзивних ресурсних центрів (ІРЦ), метою діяльності яких є надання підтримки батькам дітей з особливими освітніми потребами, а також поширення інклюзивних освітніх практик шляхом обміну інформацією та знаннями.

Також працівники Центру взяли участь в Українсько-Нідерландському проекті «Створення регіональних центрів підтримки дітей в Україні» (за підтримки Європейського Союзу). Метою даного проекту є задоволення потреб громади у розбудові безпечного і сприятливого середовища для повноцінного розвитку дітей, створення право свідомого суспільства.

РОЗДІЛ 3.

УПРОВАДЖЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРАКТИЦІ

У 2016 р. лабораторією було завершено 1 прикладне дослідження. За його підсумками впроваджено 4 науково-методичні публікації, що були підготовлені за результатами НДР. Зокрема, за такими видами продукції як: посібники – 2; методичні рекомендації – 2. За результатами завершеного дослідження розпочато 1 нова прикладна НДР.

Впровадження результатів НДР здійснюється як на всеукраїнському, так і на локальному рівнях. Результати дослідження були впроваджені на наступних об'єктах:

- органи державної влади і місцевого самоврядування – 2;
- установи НАПН – 2;
- загальноосвітні навчальні заклади – 1,
- дошкільні навчальні заклади – 1,
- інші установи, підприємства, організації – 10.

За завершеної у 2016 р. НДР отримано 13 довідок про застосування підготовленої планової звітної продукції з наступних об'єктів впровадження:

1. Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради;
2. Навчально-методичний центр психологічної служби системи освіти Вінницької області;
3. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;
4. Комунальний заклад Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»;
5. Дошкільний навчальний заклад № 801 м. Києва;
6. Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 16 м. Києва;

7. Київська міська психолого-медико-педагогічна консультація;
8. Комунальний спеціальний загальноосвітній навчально-реабілітаційний заклад «Дніпропетровський обласний методичний психолого-медико-педагогічний центр»;
9. Черкаська обласна психолого-медико-педагогічна консультація;
10. Житомирська обласна психолого-медико-педагогічна;
11. Комунальний заклад «Рівненська обласна психолого-медико-педагогічна консультація» Рівненської обласної ради;
12. Державна установа «Закарпатська обласна психолого-медико-педагогічна консультація»;
13. Полтавська обласна психолого-медико-педагогічна консультація.

Впровадження наукових результатів, які отримано в процесі виконання НДР, здійснюється шляхом їх широкого оприлюднення у наукових публікаціях, засобах масової інформації, електронних ресурсах, на масових наукових заходах тощо. Результати дослідження було розміщено на сайті УНМЦ практичної психології і соціальної роботи: <http://psyua.com.ua/page/product.php> та на ресурсі Електронної бібліотеки НАПН України <http://lib.iitta.gov.ua/>. Загальна кількість завантажень результатів НДР протягом виконання теми складає 82.

Також, результати НДР було оголошено і на сторінках соціальної мережі Facebook Психологічної служби системи освіти (<https://www.facebook.com/groups/psyua/>) (підписувачів – 987 осіб), Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи (<https://www.facebook.com/UNMCPPSR/>) (підписувачів – 447 осіб) та ГО «Всеукраїнська асоціація практикуючих психологів» (<https://www.facebook.com/pages/Всеукраїнська-асоціація-практикуючих-психологів>) (підписувачів – 660 осіб).

Протягом звітнього року кількість підписувачів у зазначених соціальних мережах збільшилася загалом на 531 особу.

За 2014-2016 рр. офіційний сайт (www.psyua.com.ua) відвідало 33750

користувачів.

Узагальнена інформація про цільові групи, методи, моніторингові заходи, інструменти моніторингу впровадження результатів НДР, завершених у 2016 р.

В якості цільових груп моніторингу впровадження результатів НДР виступили: Міністерство освіти і науки України, управління (департаменти) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти, місцеві органи управління освітою, керівники навчальних закладів, педагогічні працівники, практичні психологи, соціальні педагоги системи освіти, консультанти психолого-медико-педагогічних консультацій, науковці, викладачі, студенти. користувачі електронних ресурсів.

Основними методами моніторингу стали: огляд наукових, навчальних, довідкових, періодичних фахових видань, електронних ресурсів, матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій, інших науково-практичних заходів, документів і матеріалів, підготовлених із використанням результатів НДР, публікацій у ЗМІ, мережі Інтернет тощо, збирання та опрацювання статистичних даних.

В якості основних інструментів моніторингу були застосовані такі засоби: 1) збирання інформації за допомогою цілеспрямованого пошуку та контекстних запитів в мережі Інтернет, каталогах бібліотек тощо, використання лічильників відвідувачів на Інтернет-ресурсах, реєстр документів, які підтверджують впровадження тощо; 2) аналіз та узагальнення інформації про стан упровадження результатів НДР.

РОЗДІЛ 4.

КІЛЬКІСНІ І ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДГОТОВЛЕНОЇ НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Відповідно до Технічного завдання та Перспективного тематичного плану наукових досліджень на 2014-2016 р. науковцями *Лабораторії методичного забезпечення психолого-медико-педагогічних консультацій* було підготовлено:

Науково-виробнича продукція

Посібники:

1. Психологічна служба системи освіти: досвід формування репродуктивного здоров'я молоді [Електрон. дані] / авт. кол. за ред. І. І. Цушка. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 332 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см. – ISBN 978-617-7118-08-3

2. Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : [Посіб.] /авт. кол.: А. Г.Обухівська, Т. В. Жук, О. А.Зеленько та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 218 с.

Методичні рекомендації

1. Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медико-педагогічної консультації : [електронний ресурс] / авт. кол.: С. І. Васильковська, Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. – 66 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см – ISBN 978-617-7118-18-2

2. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід : [Електронні дані] / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015.. – 221 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см – ISBN 978-617-7118-17-5

Статті

Статті у міжнародних науково-метричних базах

1. Луценко І. В. Організація та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців у інклюзивному навчальному закладі / Інна Василівна Луценко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2015. – № 2 (74). – С. 35-45. – (науково метрична база EBSCO Education source та Index Copernicus)

Статті у вітчизняних фахових виданнях

1. Супрун Г. В. Особливості психічної організації дошкільників з аутизмом / Ганна Володимирівна Супрун // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : Зб. наук. праць / За ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – 2014. – Вип. 4, Ч. 2. – С. 151–156.

2. Обухівська А. Г. Психолого-медико-педагогічні консультації – методичний майданчик для педагогів, батьків та їхніх дітей / Антоніна Григорівна Обухівська // Практика управління закладом освіти. – 2014. – № 4, 5 – С. 18-26; С. 10-17.

3. Ілляшенко Т. Д. Психолого-педагогічна характеристика дитини: її мета і зміст / Тамара Дмитрівна Ілляшенко // Дефектолог. – 2014. – №18 – С. 49–56.

4. Ілляшенко Т. Д. Психологічна допомога батькам у діяльності психолого-медико-педагогічної консультації: проблеми і перспективи / Тамара Дмитрівна Ілляшенко // Психолог. – 2014. – № 24. – С. 10–16.

5. Жук Т. В. Навчання і розвиток дітей з помірною розумовою відсталістю / Тамара Василівна Жук // Дефектолог. – 2014. – № 11. – С. 4–8.

6. Панок В. Г. Життєвий шлях особистості як категорія прикладної психології / В. Г. Панок // Наук. вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць / за наук. ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – Т. 2. – вип. 212 (103). – С. 146 – 151. – (Серія

«Психологічні науки»).

7. Панок В. Г. Місце практичної психології в системі психологічного знання / В.Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 8 (185). – С. 5 – 8.

8. Панок В. Г. Рецензія на книгу «Екологічна психологія» / В. Г. Панок // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 9 (186). – С. 73 – 75.

9. Панок В. Г. Психологічна служба у професійно-технічних навчальних закладах / В. Г. Панок // Професійно-технічна освіта. – 2014. – № 3 (64). – С. 48 – 51.

10. Обухівська А. Г. Процедура експертної оцінки розвитку дитини в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій / Антоніна Григорівна Обухівська // Корекційна педагогіка : Вісник Української асоціації корекційних педагогів. – 2015. – №1. – С. 27-33.

11. Ілляшенко Т. Д. Що потребує реформування у початковій школі (Роздуми напередодні) / Тамара Дмитрівна Ілляшенко // Початкова школа. – 2015. – № 7-8. – С. 5-8.

12. Луценко І. В. Командний підхід у супроводі учнів з особливими освітніми потребами / Інна Василівна Луценко // Заступник директора школи. – 2015. – № 9. – С. 4-12.

13. Супрун Г. В. До дитячого садка з бажанням / Ганна Володимирівна Супрун // Справи сімейні. – 2015. – № 3 (207). – С. 30–31.

14. Супрун Г. В. Діагностичний інструментарій вивчення соціально-психологічної адаптації дошкільників з аутизмом / Г. В. Супрун // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови / За ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – К., 2015. – Вип. 5. – С. 218-220.

15. Супрун Г. В. Маленькі непослухи чи як не прогледіти біду / Ганна Володимирівна Супрун // Дошкільне виховання. – 2015. – №6. – С. 19-20.

16. Ілляшенко Т.Д. Гіперактивний розлад. (Єдиний вихід – індивідуальна форма навчання?) / Тамара Дмитрівна Ілляшенко // Початкова школа. – 2016. – № 8. – С. 6 - 8.

17. Супрун Г. В. Особливості вивчення міжособистісних стосунків у дошкільників з розладами аутистичного спектра / Ганна Володимирівна Супрун / Особлива дитина: навчання та виховання. – 2016. – № 2. – С. 76 – 82.

18. Супрун Г.В. Адаптація методу «Соціальні історії» у роботі з дошкільниками з розладами аутистичного спектра / Ганна Володимирівна Супрун // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон, 2016. – Вип. 3, Т. 2. – С. 155 – 160. – (серія «Психологічні науки»).

19. Якимчук Г. В. Співвідношення мовленнєвого та інтелектуального розвитку у дітей із загальним недорозвитком мовлення / Ганна Василівна Якимчук // Проблеми сучасної психології : Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України і Кам'янець-Подільського національного університету імені І.Огієнка. – 2016. – № 33. – С. 613 –624.

20. Якимчук Г. В. Логопед: де, коли? / Ганна Василівна Якимчук. // Логопед : науково-методичний журнал. – 2016. – № 6. – С. 10 – 12.

21. Якимчук Г. В. До школи підготовленими. Профілактика дислексії та дисграфії / Ганна Василівна Якимчук // Дошкільне виховання. – 2016. – № 7. – С. 19 – 21.

Тези, матеріали конференцій:

1. Супрун Г. В. До питання вивчення соціально-психологічної адаптації дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом / Ганна Володимирівна Супрун // Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конференція : Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2015. – Вип. 24, Ч. 3. – С. 320–324. – (Серія соціально-педагогічна).

2. Якимчук Г. В. Характеристика структури мовленнєвого дефекту у дітей із загальним недорозвитком мовлення / Г. В. Якимчук // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : матеріали Міжнар.

конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології (м. Вінниця, 27-28 жовт. 2016) / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – С. 375 – 377.

3. Задорожня О. Г. Формування просторового мислення у дітей із затримкою психічного розвитку / О. Г. Задорожня // Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : матеріали Міжнар. конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології (м. Вінниця, 27-28 жовт. 2016) / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – С. 131 – 133.

4. Обухівська А. Г. Проблема психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з порушенням психофізичного розвитку [Електронний ресурс] / А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко // Особистість в умовах кризових викликів сучасності : матеріали методол. семінару НАПН України (24 бер. 2016) / За ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка. – К., 2016. – С. 495-502.

5. Обуховская А. Г. Изучение образовательных потребностей детей с особенностями психофизического развития в Украине [Электронный ресурс] / А. Г. Обуховская // Специальное образование: традиции и инновации : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. (г. Минск, 14-15 апр. 2016) / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка. ; С. Е. Гайдукевич [и др.]. – Минск : БГПУ, 2016. – Режим доступа : [http : // bspu.by](http://bspu.by).

6. Ілляшенко Т. Д. Организация коррекционной помощи детям с гиперактивным расстройством и дефицитом внимания [Электронный ресурс] / Т. Д. Ілляшенко, Т. В. Жук // Специальное образование: традиции и инновации : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. (г. Минск, 14-15 апр. 2016) / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка. ; С. Е. Гайдукевич [и др.]. – Минск : БГПУ, 2016. – Режим доступа : [http: // bspu.by](http://bspu.by).

7. Супрун А. В. Использование социальных историй в работе с дошкольниками с аутизмом (из опыта работы) / Анна Владимировна Супрун, Кристина Сергеевна Тороп // Специальное образование: традиции и

инновации : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. (г. Минск, 14-15 апр. 2016) / Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; С. Е. Гайдукевич [и др.]. – Минск : БГПУ, 2016. – Режим доступа : <http://bspu.by>.

У рамках співпраці з Міністерством освіти і науки України було підготовлено наступні видання:

1. Ілляшенко Т. Д. Розвиваємо та навчаємо дитину. Психологічна допомога / Т. Д. Ілляшенко, М. В. Рождественська. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. – 96 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»)

2. Обуховская А. Г. Комментарий / Антонина Григорьевна Обуховская // Очерки детской психиатрии. Аутизм: учебное пособие для специалистов в области охраны психического здоровья детей. – 2014. – С. 213–215.- 0,4 д.а.

У рамках співпраці з Національною академією внутрішніх справ МВС України головний науковий співробітник Лабораторії методичного забезпечення ПМПК В.Г. Панок взяв участь у підготовці Міжнародної поліцейської енциклопедії у 10 т., а саме:

1. Панок В. Г. Життєва проблема особистості / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 263

2. Панок В. Г. Життєва ситуація / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 263-264.

3. Панок В. Г. Життєвий шлях особистості / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 264

4. Панок В. Г. Практична психологія / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 754-755.

5. Панок В. Г. Практичний психолог / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 755-756.

6. Панок В. Г. Психологічна служба системи освіти / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 833-834.

7. Панок В. Г. Психолог / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 825.

8. Панок В. Г. Психологічна практика / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 831-832.

9. Панок В. Г. Психологічна проблема особистості / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 832-833.

10. Панок В. Г. Психологічна служба / В. Г. Панок // Міжнародна поліцейська енциклопедія : У 8 т. / В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. – К. : Атіка, 2014. – Т. VIII. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – С. 832.

В рамках співпраці з Інститутом педагогіки НАПН України підготовлено:

1. Обухівська А. Г. Галина Миколаївна Мерсіянова у спогадах колег з галузі спеціальної психології / А. Г. Обухівська // Галина Мерсіянова: Життєві віхи. Науковий шлях : [наук.-метод. посіб.] / Г. О. Блеч, І. В. Бобренко, Л. С.Вавіна та ін.; НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки ; За ред. В. В. Засенка. – К. : Фенікс, 2014. – С. 28-30.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Таким чином, згідно з Технічним завданням і Перспективним тематичним планом прикладної теми НДР «Науково-методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій системи освіти» (державний реєстраційний номер теми № 0114U000413») завдання дослідження за визначений період (2014-2016 рр.) виконані у повному обсязі.

На основі узагальнення даних науково-теоретичного вивчення та результатів експериментальної роботи *підтверджено*, що проблема збереження і відновлення здоров'я дітей з порушеннями психофізичного розвитку є основоположною у процесі їх навчання і виховання. Ця проблема розглядається одночасно як принцип і як умова забезпечення права на здобуття якісної освіти названою категорією дітей.

Визначено, що завдання збереження, зміцнення і відновлення психічного здоров'я в навчальному процесі дітей, які мають повну чи часткову втрату окремих функцій, прямо пов'язані з педагогічною ціллю – підготовкою їх до суспільного функціонування як психічно здорових особистостей.

Особливо актуальними означені завдання постають у зв'язку з реформуванням освіти для дітей з особливими освітніми потребами на засадах нової філософії державної підтримки, ідеях гуманістичного і дитино-центристського підходів, активним впровадженням нових форм здобуття освіти, а саме в умовах соціальної інтеграції тобто в загальноосвітніх закладах. При цьому гостро дискутуються питання якості освіти зазначеної категорії дітей і ризику її втрати в загальноосвітньому просторі. Практика спеціального навчання довела, що для повноцінності навчально-виховного процесу таких дітей виключне значення має забезпеченням сприятливих умов для їх навчання і виховання, які враховують їхні індивідуальні особливості розвитку, засвоєння знань і націлені на подолання чи принаймні

зменшення явищ психічного дизонтогенезу, передбачають максимальну реалізацію потенціалу когнітивного і особистісного розвитку.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел, зарубіжної і вітчизняної практики організації освіти дітей з особливими потребами *обґрунтовано, що новітньою педагогічною технологією збереження здоров'я і отримання якісної освіти і розвитку у відповідності до потенційних можливостей кожної дитини є індивідуальний супровід їхньої навчальної діяльності із максимальним залученням у цей процес батьків.*

Моніторинг діяльності психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій і їхньої взаємодії з психологічною службою освіти *засвідчив, що практична реалізація досліджуваної проблеми має чимало прогалин і потребує суттєвого методичного вдосконалення.*

Визначено, що продуктивним напрямком у вирішенні завдань зі збереження та відновлення здоров'я дітей з особливими освітніми потребами є розробка спеціальних організаційних технологій, які у діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій та в навчально-виховному процесі забезпечують належні умови, насамперед, для охорони здоров'я дітей та розвитку їхніх потенційних можливостей до засвоєння знань і соціального досвіду.

Розроблено і обґрунтовано сутнісні щодо змісту професійної діяльності форми здійснення організаційних технологій, якими в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій є:

- супровід навчально-виховної діяльності дитини з порушеним розвитком в освітньому закладі;
- підтримка сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, і при цьому самі потребують фахової допомоги у підвищенні педагогічної компетентності та мотивації до співпраці з педагогічним колективом, що водночас є й ефективним засобом оздоровлення психологічного клімату сім'ї, її адаптації у суспільстві;
- сприяння впровадженню в практику роботи деонтологічного

підходу в процесі діагностичного вивчення та визначення освітніх потреб дітей. Кожна з названих технологій реалізована у різних видах роботи фахівців та засобах їх здійснення (методики, методи, прийоми), які конкретизовані в індивідуальних темах співробітників у ході виконання НДР.

У зв'язку з цим *виокремлено і охарактеризовано* провідні наукові підходи в діагностиці відхилень в інтелектуальному розвитку дітей, дітей, *обґрунтовано* вибір навчального експерименту як найбільш коректного діагностичного методу диференціації станів розумового розвитку та навчуваності як провідного показника особливостей пізнавальної діяльності дитини з порушеним розвитком.

Відповідно до вихідних теоретичних позицій *здійснено добір комплексу завдань до авторських методик* вивчення пізнавальної діяльності: а) дошкільників (3-5 років) та б) підлітків (10-14 років); *розроблено процедуру* психолог-педагогічного вивчення дітей вказаних вікових категорій; апробовано методики на відповідних контингентах дітей, *здійснено порівняльний аналіз* особливостей виконання ними діагностичних завдань.

В розробці науково-методичного забезпечення здійснення експертного вивчення дитини в психолого-медико-педагогічній консультації *реалізовано деонтологічний підхід*, що ґрунтується на: 1) визначених наукових позиціях; 2) послідовності етапів обстеження; 3) адекватних формах взаємодії з дитиною (ігрова, навчальна, спостерігальна); 4) використанні обґрунтованих діагностичних засобів; 5) психолого-педагогічному контексті вивчення; 6) орієнтуванні на якісні характеристики виконання діагностичних завдань; 7) сильних проявах можливостей дитини; 8) інформативно-роз'яснювальній роботі з батьками тощо.

Встановлено, що розроблені комплекси діагностичних завдань достатньо диференціюють дітей з різним станом розумового розвитку, виявляють характерні для кожної експериментальної групи дошкільників і підлітків типові якісні характеристики діяльності, поведінки і розумових дій, які достатньо чітко репрезентують структуру порушень при затримці

психічного розвитку, розумовій відсталості у порівнянні з віковою нормою.

У контексті збереження і відновлення здоров'я дітей *розроблений алгоритм* психологічного супроводу у навчальному закладі дітей з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги з означенням послідовності і змісту роботи практичного психолога з метою подолання «проблемних» особливостей поведінки дитини; з метою забезпечення ефективності в реалізації названої технології значна увага відводиться співпраці психолога з педагогом та батьками.

За результатами дослідження проблем дітей з тяжкими порушеннями мовлення, як найбільш поширеної групи серед категорії дітей з особливими освітніми потребами, *проаналізовано і виділено* несприятливі чинники соціальної ситуації розвитку, які є в основі виникнення психічного дизонтогенезу на фоні пропущеного сензитивного періоду отримання фахової логопедичної та психолого-педагогічної корекції. Отримані висновки та рекомендації є основою надання допомоги батькам (тренінгових занять).

На основі даних експериментального дослідження дітей з порушеннями спектру аутизму *розроблено програму* психолого-педагогічного вивчення цієї категорії дітей у структурі комплексного обстеження їх у психолого-медико-педагогічній консультації і *технологію* врахування їхніх індивідуальних особливостей розвитку у цьому процесі; *здійснено модифікацію методу* формування соціальної поведінки «Моя історія» для навчання соціальної адаптації до різних ситуацій спілкування дошкільників з аутизмом; *розроблено методичні рекомендації* щодо супроводу дитини спектру аутизму в навчальному закладі з використанням модифікованої та апробованої методики «Моя історія», що забезпечує засвоєння дитиною правил взаємодії у соціумі.

Вивчення практики взаємодії психолого-медико-педагогічних консультацій з сім'єю, що виховує дитину з психофізичними порушеннями, *виявило актуальну потребу* батьків, які виховують дітей з помірною розумовою відсталістю, у реадаптації до виконання батьківських функцій в

умовах нових форм навчання і виховання дітей цієї категорії (інклюзивне навчання, відвідування реабілітаційних центрів), які прийшли на зміну спеціальним будинкам-інтернатам, що фактично зводили до мінімуму батьківські функції. В рамках виконуваної теми НДР *узагальнено систему роботи з батьками*, які виховують дітей з помірною розумовою відсталістю. На основі вивчення сімейних історій підтверджено важливість ініційованого консультацією раннього виявлення дітей, які потребують психолого-педагогічного корекційного втручання, налагодження стійкої співпраці фахівців консультації з практичними психологами дошкільних і шкільних навчальних закладів з виявлення таких дітей; організації психологічного супроводу сім'ї психолого-медико-педагогічною консультацією, розширення тематики консультативно-освітньої роботи з окремими категоріями батьків; розроблено комплекс завдань для роботи фахівців консультації з батьками.

На виконання Плану спільної діяльності МОН України і НАПН України співробітниками лабораторії було розроблено проекти та внесено пропозиції до нормативно-правових документів МОН України щодо оптимізації діяльності системи ПМПК в сучасних умовах розвитку освіти – 3 (проекти Положень про Інклюзивно-ресурсний центр, Консиліум навчального закладу, пропозиції до Положення про Індивідуальне навчання).

Зокрема, розроблено проект Положення про Консиліум навчального закладу, в якому навчаються діти з особливими освітніми потребами. Названий документ упорядковує систему взаємодії педагогічних фахівців у процесі супроводу названої категорії дітей в НЗ, визначає розподіл обов'язків фахівців, які входять до групи супроводу дитини, участь в його роботі батьків, представників ПМПК.

Проведено моніторинг умов функціонування психолого-медико-педагогічних консультацій за параметрами забезпечення: матеріально-технічним, у тому числі належним приміщенням, кадровим складом, методичними матеріалами. Названі умови є визначальними для ефективності їх діяльності. Результати моніторингу узагальнені в таблицях Довідкових

видань.

З метою поліпшення науково-методичного забезпечення діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій розроблено:

– електронну *Програму обліку* дітей в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій;

– *структуру ведення* протоколу вивчення дитини з відхиленнями в розвитку в процесі діагностичного засідання ПМПК;

– технологію оформлення Витягу із засідання ПМПК: *складання* психолого-педагогічного висновку та рекомендацій.

Результати науково-дослідної роботи у період з 2014 по 2016 рік відображені у планових публікаціях: посібниках – 2, методичних рекомендаціях – 2, статтях – 19, тезах, матеріалах конференцій – 6; у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, у розпорядчих документів МОН України, опубліковано у ряді фахових та спеціалізованих видань, оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних масових заходах та у мережі Інтернет.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Упровадження результатів наукових досліджень

Теми НДР	Термін виконання НДР	Упроваджені результати НДР	Етапи впровадження результатів НДР	Рівні впровадження результатів НДР	Об'єкти впровадження результатів НДР	Соціальний ефект упровадження результатів НДР
1	2	3	4	5	6	7
За 2016 р.						
Науково–методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого–медико–педагогічних консультацій системи освіти	2014-2016	Науково-виробнича продукція <i>Посібник</i> 1. Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : [Посіб.] / авт. кол.: А. Г. Обухівська., Т. В. Жук, О. А. Зеленько та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. – 218 с.	I етап	Всеукраїнський	Органи державної влади та місцевого самоврядування – 2 Підвідомчі установи НАПН України – 2 Інші установи, підприємства, організації – 3 Електронна бібліотека НАПН України - http://lib.iitta.gov.ua/705221/ - 26 завантажень	Впровадження в навчально-виховний процес новітніх технологій збереження здоров'я учнів
За 2015 р.						
Науково–методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого–медико–	2014-2016	Науково-виробнича продукція <i>Методичні рекомендації</i> 1. Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медико-педагогічних консультацій : [електронний ресурс] / авт. кол. : С. І. Васильківська, Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко та	II етап	Всеукраїнський	Органи державної влади та місцевого самоврядування – 2 Підвідомчі установи НАПН України – 2 Інші установи, підприємства, організації – 3	Підвищення якості психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами

педагогічних консультацій системи освіти		ін.; за ред. А. Г. Обухівської. - К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. – 66 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см 2. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід : [Електронні дані] / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015.. – 221 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см	II етап	Всеукраїнський	Сайт «Психологічна служба система освіти України» - http://psyua.com.ua/images/products/prod_img/428.pdf - 32 завантаження Органи державної влади та місцевого самоврядування – 2 Підвідомчі установи НАПН України – 2 Інші установи, підприємства, організації – 3 Сайт «Психологічна служба система освіти України» - http://psyua.com.ua/images/products - 15 завантажень	Впровадження у практичну діяльність працівників психологічної служби інноваційних моделей захисту і збереження здоров'я учнівської молоді в навчальних закладах України
За 2014 р.						
Науково–методичні засади збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого–медико–педагогічних консультацій системи освіти	2014-2016	Науково-виробнича продукція Посібник 1. Психологічна служба системи освіти: досвід формування репродуктивного здоров'я молоді [Електрон. дані] / авт. кол. за ред. І. І. Цушка. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 332 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см.	II етап	Всеукраїнський	Органи державної влади та місцевого самоврядування – 2 Підвідомчі установи НАПН України – 2 Інші установи, підприємства, організації – 3 http://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint%3A%3AView&eprintid=106495 – 13 завантажень	Впровадження інноваційних моделей захисту і збереження здоров'я учнівської молоді в навчальних закладах

Додаток Б

Показники діяльності регіональних психолого-медико-педагогічних консультацій

Таблиця 1

Тенденції щодо кількості дітей за видами порушень у розвитку у 2013-2014 н.р.

№ з/п	Назва області	Тенденції збільшення (+) дітей з:									Тенденції зменшення (-) дітей з:										
		Порушення зору	порушення слуху	порушення ОРА	мовленнєві порушення	скл дефект	ЗПР	РВ	аутизм	Порушення поведінки	інші труднощі розвитку	порушенням зору	порушенням слуху	порушенням ОРА	Мовленнєвими порушеннями	затримкою психічного розвитку	розумовою відсталістю	аутизмом	складним дефектом	порушення поведінки	інші труднощі розвитку
1	Вінницька	1							1			1	1	1	1	1		1	1		
2	Волинська		1	1	1		1	1	1	1	1							1			
3	Дніпропетровська				1			1	1			1	1		1						
4	Донецька	1		1	1				1						1			1	1		
5	Житомирська	1		1	1		1	1	1	1		1									
6	Закарпатська				1		1		1		1	1	1			1			1	1	
7	Запорізька			1	1		1		1	1	1	1									
8	Івано-Франківська	1		1	1	1		1	1	1		1			1						
9	Київська	1		1	1		1	1	1									1			
10	Кіровоградська	1	1	1	1	1		1	1						1				1	1	
11	Луганська	1	1		1		1	1	1		1		1					1	1		
12	Львівська	1			1	1	1	1	1	1		1	1								
13	Миколаївська	1	1	1	1	1		1	1						1				1	1	
14	Одеська	1	1	1	1		1	1	1	1										1	
15	Полтавська				1			1	1			1								1	
16	Рівненська	1	1	1	1		1	1	1	1	1							1			
17	Сумська	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1										
18	Тернопільська	1			1			1	1			1	1		1					1	
19	Харківська	1		1	1		1	1	1			1							1		
20	Херсонська	1	1	1	1		1	1	1	1										1	
21	Хмельницька		1	1	1				1		1				1	1			1		
22	Черкаська				1			1	1		1	1	1				1				
23	Чернівецька	1	1		1		1		1			1				1			1	1	
24	Чернігівська	1	1	1	1	1		1	1		1				1				1		
25	м. Київ	1					1		1			1	1	1		1			1		
Всього		17	10	14	22	5	14	17	23	10	4	5	12	9	2	8	5	1	6	10	7

Показники діяльності регіональних психолого-медико-педагогічних консультацій у 2014-2015 н.р.*

№	Назва області	Кількість діагностичних засідань	Кількість консультацій	Кількість індивідуально-корекційних занять	Робота з батьками дітей з тяжкими порушен. психофізич. розвитку	Заходи з раннього втручання	Сприяння інклюзивному навчанню
1	Вінницька	450	7422	6202	1856	1276	2934
2	Волинська	400	5726	3899	660	504	2599
3	Дніпропетровська	1188	5235	3641	1421	1920	573
4	Донецька	170	2669	2892	1061	1615	417
5	Житомирська	206	1170	2473	1641	724	780
6	Закарпатська	173	21771	7318	2099	421	2915
7	Запорізька	1166	9097	13787	2882	963	1129
8	Івано-Франківська	137	1980	552	687	360	551
9	Київська	343	8768	22846	2673	1522	4336
10	Кіровоградська	402	5053	2130	1274	380	10610
12	Львівська	373	15527	10952	3207	944	1278
13	Миколаївська	228	8683	2911	1259	247	112
14	Одеська	692	2571	4721	392	1318	688
15	Полтавська	596	9295	8576	2159	1411	1886
16	Рівненська	423	5013	3505	1349	671	1840
17	Сумська	417	12858	3959	1197	1055	2489
18	Тернопільська	357	2770	3249	950	504	396
19	Харківська	282	3155	3423	800	328	104
20	Херсонська	409	5712	2770	1411	846	1298
21	Хмельницька	537	8006	7794	1596	1480	2755
22	Черкаська	474	5170	3500	1376	673	1634
23	Чернівецька	351	3681	3830	868	411	1136
24	Чернігівська	186	4692	2566	1405	1173	960
25	м. Київ	641	10750	13696	2097	2788	980
Всього		10601	166774	141192	36320	23534	44400

* Дані з Луганської області відсутні

Кількість виявлених дітей з порушеннями психофізичного розвитку (2014-2015 рр.)
(за видами порушень)

№ з/п	Назва області	з порушенням зору	з порушенням слуху	сліпоглухих	з порушеннями ОРА	з порушеннями мови	з аутизмом	із затримкою психічного розвитку	з розумовою відсталістю	з іншими труднощами розвитку
1	Вінницька	5928	656	1	7398	2631	105	376	1646	470
2	Волинська	3385	349	4	2824	4784	64	561	639	346
3	Дніпропетровська	14357	1225	1	14020	19503	299	6740	3013	462
4	Донецька	1643	177	1	2033	3506	181	644	1267	1309
5	Житомирська	15146	1066		14257	4500	60	3592	1360	146
6	Закарпатська	8013	510	4	19315	2308	77	2028	1423	1342
7	Запорізька	5375	2076	1	12162	3042	310	7714	4669	407
8	Івано-Франківська	350	620		10414	1712	132	868	1444	110
9	Київська	3918	525	1	2403	4649	211	1120	1295	468
10	Кіровоградська	6151	589		3983	6389	123	1553	2948	674
12	Львівська	9533	788	1	8858	12201	243	1730	1090	173
13	Миколаївська	3308	741		2623	1781	222	1074	1430	472
14	Одеська	3921	1763	9	2668	28379	567	12743	9447	2644
15	Полтавська	7014	602		6984	11737	100	1328	1287	1601
16	Рівненська	2553	398		3014	3470	88	1711	1411	613
17	Сумська	8720	400		3774	8814	125	1282	1720	637
18	Тернопільська	1824	292		3606	4025	38	2337	1364	485
19	Харківська	23524	1781		8797	8933	244	1723	1685	800
20	Херсонська	14010	2502		8393	10461	85	1444	534	960
21	Хмельницька	10610	729		8974	8036	127	679	1441	274
22	Черкаська	8047	443	3	4589	10278	89	965	1140	321
23	Чернівецька	6112	391		7644	8676	142	842	1519	1918
24	Чернігівська	1587	229		5920	6917	72	1212	594	297
25	м. Київ	24738	672		39264	8331	413	598	1036	558
Всього		189767	19524	26	203917	185063	4117	54864	45402	17487

* Дані з Луганської області відсутні

Показники діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій у 2015-2016 н.р.

№	Назва області	Кількість діагностичних засідань	Кількість консультацій	Кількість індивідуальних о-корекційних занять	Робота з батьками дітей з тяжкими порушеннями психофізич. розвитку (заходів)	Робота з районними (міськими) ПМПК та шкільними комісіями		Просвітницько-методична робота		Заходи з раннього втручання	Сприяння інклюзивному у навчанню	Участь у засіданнях колегій
						заходів	осіб	заходів	осіб			
1	Вінницька	439	8305	4965	1895	217	9653	752	9653	1509	2283	23
2	Волинська	413	5785	6041	717	38	8064	234	8064	453	1927	
3	Дніпропетровська	1305	7312	4675	708	244	7780	261	7780	1096	1402	
4	Донецька	342	5478	5227	1178	41	3269	150	3269	4598	1735	5
5	Житомирська	419	2211	2140	521	28	241	13	241	151	1191	2
6	Закарпатська	394	22962	8291	2328	78	7145	282	7145	691	3656	1
7	Запорізька	1264	9442	13105	4150	137	2790	487	2790	891	1426	2
8	Івано-Франківська	162	1929	687	219	12	1345	47	1345	234	680	
9	Київська	359	9225	10012	3105	381	10236	634	10236	2119	6281	23
10	Кіровоградська	507	5037	2165	1289	88	5165	265	5165	400	10644	1
11	Луганська	98	1257	1021	340	10	520	25	520	150	307	
12	Львівська	387	15350	10184	2510	7	2771	212	2771	817	1851	
13	Миколаївська	382	8016	1443	463	60	534	333	534	291	167	
14	Одеська	713	1662	5366	0	165	2824	160	2824	1496	1528	
15	Полтавська	567	8809	10803	1352	60	8841	385	8841	1155	2714	10
16	Рівненська	413	5832	3060	1640	14	12331	214	12331	637	1701	1
17	Сумська	385	14265	5249	1298	60	5171	560	5171	1094	2847	1
18	Тернопільська	358	3299	3809	797	33	4510	206	4510	493	623	
19	Харківська	294	3655	4298	665	42	871	30	871	598	175	
20	Херсонська	388	5294	2001	630	38	4424	252	4424	322	877	1
21	Хмельницька	533	7620	8134	1524	140	7188	463	7188	1609	1577	
22	Черкаська	512	6065	3827	1082	31	4608	333	4608	652	1530	20
23	Чернівецька	291	4633	4963	940	62	5032	390	5032	487	1496	
24	Чернігівська	243	5192	2628	841	18	3704	95	3704	796	904	
25	м. Київ	686	43020	21497	4549	63	625	62	625	3564	8330	4
Всього:		11854	211655	145591	34741	2067	119642	6845	119642	26303	57852	94

**Ранг областей за кількістю дитячого населення (від 0 до 18 років)
в 2015-2016 н.р.**

Ранг за кількістю дітей віком до 18 років	Назва області	Всього дітей в регіоні	Діти з порушеннями в розвитку			
			Всього		Виявлено вперше в 2015-2016 н.р.	
			К-ть дітей	% від усіх дітей регіону	дітей	% від усіх дітей з порушення ми розвитку
1	м. Київ	583409	74379	12,7	10267	1,8
2	Дніпропетровська	525804	63964	12,2	5344	1,0
3	Одеська	475600	62519	13,1	4418	0,9
4	Львівська	460416	31389	6,8	2458	0,5
5	Харківська	434103	46915	10,8	2171	0,5
	Київська	328082	13688	4,2	3188	1,0
	Запорізька	307962	35180	11,4	3445	1,1
	Рівненська	291186	11711	4,0	1459	0,5
	Івано-Франківська	279869	22176	7,9	635	0,2
	Закарпатська	274560	18912	6,9	821	0,3
	Житомирська	242010	40237	16,6	3053	1,3
	Полтавська	234839	31081	13,2	5321	2,3
	Хмельницька	226771	3992	1,8	2801	1,2
	Донецька	213081	12379	5,8	5234	2,5
	Волинська	210613	16087	7,6	1452	0,7
	Миколаївська	208472	8317	4,0	1783	0,9
	Черкаська	206179	25635	12,4	3373	1,6
	Херсонська	197138	29062	14,7	2694	1,4
	Тернопільська	189011	15662	8,3	3008	1,6
	Чернівецька	185310	24705	13,3	5005	2,7
	Сумська	166249	24625	14,8	2750	1,7
	Чернігівська	150794	17774	11,8	1314	0,9
	Кіровоградська	149713	23861	15,9	3859	2,6
	Луганська	109696	7838	7,1	610	0,6
	Вінницька	20950	18695	89,2	1555	7,4
	Всього:	6671817	680783	10,2	78018	1,2%

**Характеристика контингенту дітей, обстежених психолого-медико-педагогічними консультаціями
у 2015-2016 н.р.**

№ з/п	Назва області	Всього дітей віком до 18 років	Кількість дітей, обстежених ПМПК, всього в 2015-2016 н.р.	%	Виявлених вперше в 2015-2016 н.р.	%	Обстежено повторно в 2015-2016 н.р.	%	Дітей-інвалідів серед виявлених вперше	%	Дітей-сиріт серед виявлених вперше	%	Дітей з труднощами розвитку серед виявлених вперше	%
1	Вінницька	20950	2373	11,3	1555	7,4	818	34,5	607	39,0		0,0	245	15,8
2	Волинська	210613	2792	1,3	1452	52,0	1340	48,0	238	16,4	11	0,8	85	5,9
3	Дніпропетровська	525804	7516	1,4	5344	71,1	2172	28,9	271	5,1	64	1,2	70	1,3
4	Донецька	213081	7625	3,6	5234	68,6	2391	31,4	259	5,0	128	2,5	228	4,4
5	Житомирська	242010	4985	2,1	3053	61,2	1932	38,8	146	4,8	2	0,1	16	0,5
6	Закарпатська	274560	2980	1,1	821	27,6	2159	72,5	353	43,0	42	5,1	230	28,0
7	Запорізька	307962	4583	1,5	3445	75,2	1138	24,8	761	22,1	255	7,4	131	3,8
8	Івано-Франківська	279869	1323	0,5	635	48,0	688	52,0	112	17,6	9	1,4	7	1,1
9	Київська	328082	3877	1,2	3188	82,2	689	17,8	165	5,2	13	0,4	169	5,3
10	Кіровоградська	149713	5795	3,9	3859	66,6	1936	33,4	1225	31,7	223	5,8	316	8,2
11	Луганська	109696	808	0,7	610	75,5	198	24,5	26	4,3	2	0,3	15	2,5
12	Львівська	460416	3788	0,8	2458	64,9	1330	35,1	244	9,9	3	0,1	10	0,4
13	Миколаївська	208472	2995	1,4	1783	59,5	1212	40,5	510	28,6	46	2,6	81	4,5
14	Одеська	475600	5730	1,2	4418	77,1	1312	22,9	302	6,8	46	1,0	765	17,3
15	Полтавська	234839	6420	2,7	5321	82,9	1099	17,1	173	3,3	41	0,8	162	3,0
16	Рівненська	291186	2668	0,9	1459	54,7	1209	45,3	55	3,8	12	0,8	142	9,7
17	Сумська	166249	3649	2,2	2750	75,4	899	24,6	260	9,5	15	0,6	127	4,6
18	Тернопільська	189011	3620	1,9	3008	83,1	612	16,9	339	11,3	14	0,5	287	9,5
19	Харківська	434103	2495	0,6	2171	87,0	324	13,0	187	8,6		0,0	102	4,7
20	Херсонська	197138	6527	3,3	2694	41,3	3833	58,7	154	5,7	4	0,2	407	15,1
21	Хмельницька	226771	4356	1,9	2801	64,3	1555	35,7	119	4,3	1	0,0	61	2,2
22	Черкаська	206179	5881	2,9	3373	57,4	2508	42,7	72	2,1	9	0,3	61	1,8
23	Чернівецька	185310	6144	3,3	5005	81,5	1139	18,5	54	1,1		0,0	76	1,5
24	Чернігівська	150794	2184	1,5	1314	60,2	870	39,8	202	15,4	16	1,2	54	4,1
25	м. Київ	583409	12814	2,2	10267	80,1	2547	19,9	382	3,7	10	0,1	108	1,1
Всього:		6671817	113928	1,7	78018	68,5	35910	31,5	7216	9,3	966	1,2	3955	5,1

Таблиця 7

Кількість дітей з порушеннями психофізичного розвитку, виявлених вперше психолого-медико-педагогічними консультаціями у 2015-2016 навчальному році (за видами порушень)

№ з/п	Назва області	Порушення зору			Порушення слуху			сліпоглухі	Порушення ОРА			мовленнєві порушення	ранній дитячий аутизм	затримка психічного розвитку	Розумова відсталість					Інші труднощі розвитку				Всього дітей з порушеннями
		всього	сліпі	зі зниженим зором	всього	глухі	зі зниженим слухом		всього	Обслуговують себе	не обслуговують				всього	легка	помірна	тяжка	глибока	всього	соматична ослабленість	поведінкові порушення	Педагогіч. та корек. закладність, мікросоц. адаптаційні	
1	Вінницька	174	3	171	67	49	18		257	192	65	269	58	93	392	325	60	5	2	245	55	72	118	1555
2	Волинська	80	5	75	28	7	21	1	96	68	28	814	28	156	164	140	16	6	2	85	23	38	24	1452
3	Дніпропетровська	317	5	312	66	25	41		700	692	8	2120	28	1716	327	245	61	16	5	70	15	1	54	5344
4	Донецька	307	1	306	33	9	24		131	115	16	3360	82	454	639	564	47	21	7	228	139	59	30	5234
5	Житомирська	40		40	29	6	23		110	106	4	2471	35	224	128	111	14	3		16	0	13	3	3053
6	Закарпатська	48		48	28	14	14		99	64	35	62	12	190	152	126	13	9	4	230	150	8	72	821
7	Запорізька	285	14	271	62	15	47		518	500	18	1113	128	896	312	224	65	7	16	131	39	25	67	3445
8	Івано-Франківська	58	2	56	17	1	16		66	47	19	293	26	92	76	68	7		1	7		2	5	635
9	Київська	78		78	19	3	16		115	96	19	2436	44	206	121	88	27	3	3	169	73	29	67	3188
10	Кіровоградська	569	3	566	111	15	96		524	411	113	1138	83	396	722	616	79	17	10	316	179	84	53	3859
11	Луганська	57	2	55	3		3		3	3		451	11	55	15	12	3			15		14	1	610
12	Львівська	128	9	119	40	12	28		177	163	14	1532	33	476	62	39	15	4	4	10	4	2	4	2458
13	Миколаївська	106	2	104	33	29	4		55	52	3	940	36	292	240	210	30			81	71	5	5	1783
14	Одеська	117	6	111	50	14	36		84	71	13	2493	59	431	419	381	26	10	2	765	184	118	463	4418
15	Полтавська	140	2	138	28	4	24		112	104	8	4357	20	355	147	106	23	14	4	162	23	24	115	5321
16	Рівненська	127	3	124	17	6	11		108	85	23	525	15	282	243	181	39	22	1	142	72	24	46	1459
17	Сумська	185	4	181	44	9	35		94	69	25	1896	38	194	172	119	41	9	3	127	38	45	44	2750
18	Тернопільська	164	6	158	37	9	28		260	234	26	1875	40	242	103	68	27	7	1	287	164	107	16	3008
19	Харківська	236	12	224	53	14	39		239	238	1	1003	40	284	214	186	15	9	4	102	52	1	49	2171
20	Херсонська	147	1	146	44	3	41		113	97	16	1058	79	573	273	261	12			407	250	45	112	2694
21	Хмельницька	177		177	22	3	19		131	118	13	2254	30	49	77	67	8	1	1	61	34	14	13	2801
22	Черкаська	126		126	20	4	16		85	77	8	2745	4	141	191	173	16	2		61	10	27	24	3373
23	Чернівецька	37		37	10	8	2		9	9		4561	25	185	102	84	11	7		76	36	22	18	5005
24	Чернігівська	120		120	17	3	14		97	65	32	746	21	165	94	80	13	1		54	23	12	19	1314
25	м. Київ	761	4	757	44	19	25		413	378	35	8335	101	358	147	118	22	7		108	17	73	18	10267
	Всього:	4584	84	4500	922	281	641	1	4596	4054	542	48847	1076	8505	5532	4592	690	180	70	3955	1651	864	1440	78018